

Napút-füzetek

84.

Valachi Anna

Szépségkoldusok

Párhuzamos életrajzi dráma,
dokumentumok alapján, két részben

Szereplők:

JUHÁSZ GYULA (1883–1937)	45–50 év körüli színész játssza
JÓZSEF ATTILA (1905–1937)	25–30 év körüli színész játssza
KILÉNYI IRMA (1891–1944)	40–45 év körüli színész játssza
JÓZSEF JOLÁN (1899–1950)	30–40 év körüli színész játssza
IGNOTUS PÁL (1901–1978)	30–40 év körüli színész játssza
SZABÓ LÓRINC (1900–1957)	30–40 év körüli színész játssza

Színpadkép:

Balra szerény berendezésű szobabelső, fotellal, íróasztallal, két székkal, zsúfolt könyvespolccal, rajta jókora óra méri némán az időt.

Az előtérben, a képzeletbeli bal fal mellett, a nézőtérhez képest merőleges irányban, kórházi és otthoni fekvőhelyként is szolgáló ágy látható, pokróccal letakarva.

A dolgozószoba mögött/fölött, az ágygal egy vonalban polgári szobareszletet jelképez a bútorzat: kecses női íróasztal, telefonnal, mögötte szék, mellette könyvespolc, levelekkel, könyvekkel, relikviákkal zsúfolva. A polcon Juhász Gyula 1919-ben készült portréja is látható (Góth Imre festőművész alkotása). Ezt a díszletelemet célszerű egy dobogó segítségével megemelni, hogy szintben is elkülönüljön az előtte látható írószobától.

Középen: többfunkciós, semleges tér, keresztben jókora asztallal, két oldalán egy-egy székkal, mögötte és előtte egy-egy hosszú paddal. Vasúti várótermet éppúgy jelezhet a díszlet, mint vendéglői asztalt vagy ravatalozót.

Jobbra, középen, a bal oldali dolgozószobával egy vonalban: szerkesztőségi íróasztal, telefonnal, két székkal, újságokkal. Tőle jobbra, az előtérben fehér huzatú dívány áll (párhuzamosan a bal oldali ágygal), szintén hosszában, a „fal mellett”; alkalmi heverőnek és kórházi ágyinak egyaránt alkalmas. Mellette kis éjjeliszekrény.

Jobbra hátul, az ágy mögött, polgári szalont jelez a díszlet: kerek asztalkával, fotellal, csipkefüggönnyel, mellette állólámpával. A terek elkülönítésére – a bal oldali szobareszlethez hasonlóan – ez a díszletelem is megemelhető. Így párhuzamosan, kétszintű színpadkép alakítható ki.

A szereplők számára hátul középen, valamint mindkét oldalon be- és kijáratot lehetőséget, valamint a díszletelemek közti közlekedést lehetővé tevő útvonalat kell kijelölni.

A színpadot világosszürke körfüggöny szegélyezi, melynek középső része alkalmi vetítővászon.

ELSŐ RÉSZ

1. jelenet

Juhász Gyula szegedi, Ipar utcai szülőházának képe és a költő szakállas portréja jelenik meg vetített képként a hátsó körfüggönyön.

A távolból, nagyon halkán, a Tiszáról daloló Dankó Pista-nóta hangjai szűrődnek be a szobába. Juhász a bal oldali íróasztal mellett ül, letép egy lapot a naptárjából.

JUHÁSZ GYULA *(sóhajt)* Április... A Kos hava... Az asztrológiai újév kezdete... Csak én nem tudok megújulni... És megint öregebb lettem egy esztendővel...

Toll után nyúl, s írni kezd.

*„A Tisza partján ringatott a bölcsőm,
Holdtölte volt – tavaszi anda hold –
S a szőke fényben az éjjet betöltőn
A vizek népe mind nászdalt dalolt.”*

Fölnéz tűnődve, prózában folytatja az önvallomást.

Őseim juhászok lehettek. Nagypapám már asztalos volt. Közeledett az íróasztalhoz, amelynél én dolgozom.

A zene elhalkul, a függönyön megjelenik a budapesti Ferenc téri ház vetített képe, a kiskamasz József Attila, majd József Jolán fényképe. A távolból verkliszó hallatszik.

Attila bejön középen, s a padra halasva verses levelet ír Jolánnak. A strófákat írás közben hangosan olvassa:

JÓZSEF ATTILA *„Kedves Jocó!*

*De szeretnék gazdag lenni,
Egyszer libasültet enni.
Jó ruhába járni kelni,
S öt forintér kuglert venni.*

*Mig a cukrot szopogatnám
Uj ruhámat mutogatnám,
Dicsekednék fűnek fának,
Mi jó dolga van Attilának.”*

Jolán a második versszak elhangzása közben jobbról bejön, leül öccse mellé, aki fölugrik láttára, és örömmel kezébe adja a verset. Jolán átfutja, kiveszi Attila kezéből a ceruzát, és a padra fektetett papíron hozzáír egy strófát, melyet felolvas.

JÓZSEF JOLÁN

*„De erre gondolni sem merek
Boldogságom gyorsan pereg
S mert nincs meg e sok jó dolog
Azért nem vagyok én boldog.”*

Az „oktató mama” pózában kivonul jobbra, s magával viszi a „levelet”.

Attila fintorogva feláll, hóna alá vesz egy verseit tartalmazó paksamétát, s miközben elhalkul a verkliszó, átsétál a színpad bal oldalára. Levelet tesz a költő asztalára.

A vetítőn most már a gimnazista József Attila képe jelenik meg.

JÓZSEF ATTILA *Juhász Gyula bátyámnak nagy szeretettel.*

Ő maga a közönség felé fordulva elmondja Szeged alatt című szonettjének néhány sorát.

*„Tiszánk, ifjú folyónk, e nyári estén
Halkan susogja régi bánatunk.
A Nap bucsúzik, tört örömmre festvén
A messzít; és az Éjfa rámborúl.*

[...]

*Lelkemen most halk remegés fut át:
Szeretném szépen felköszönteni
Magányos, árva, bús Juhász Gyulát.”*

Juhász a levél fölé hajolva, gyönyörködve hallgatja/olvassa a verset, majd újra papírost húz maga elé, írni kezd, s hangosan olvassa József Attilának szóló levelét.

JUHÁSZ GYULA „Kedves Attila Öcsém! Levele és új versei nagyon megkaptak és meghatottak. Sok gondom és bajom mellett azon tűnődöm, hogyan kellene magát okosan és szépen fölfedezni. Igaz, maga még ráérne, de a sorsa miatt nem érhet rá, ugy-e? Higgye el, hogy ha van ma hazai költő, aki magát szívből szereti és becsüli, elsősorban Juhász Gyula az. Bízsek, ne lankadjon, írjon, tanuljon tovább, magának nem szabad és, ha akarja, nem lehet elkallódnia!”

A vetítón megjelenik a fiatal József Etelka fényképe.

Attila levelet tart a kezében, a színpad jobb oldala felé fordulva olvassa.

JÓZSEF ATTILA „Kedves Tusikám! A verselés és költészet terén igazán szép haladást tettem. Meglehet, hogy egy hónapon belül ott leszek a beérkezettek között. Lám, Ti nem írtatok, és Magyarország most élő költőinek legnagyobbikától kaptam levelet. Olvasd csak el!”

Etus képe eltűnik.

Attila szembefordul Juhással, letelepszik az asztal mellé. Juhász kezét nyújt neki.

JUHÁSZ GYULA Köszönöm a költeményét!

JÓZSEF ATTILA A születésnapjára szántam.

JUHÁSZ GYULA Szíven talált vele... Valóban még csak tizenhét éves? Hihetetlen!

JÓZSEF ATTILA *(büszkeségét leplező kíváncsisággal)* Miért, Juhász bácsi mikor kezdett verselni?

JUHÁSZ GYULA *(mosolyog)* Amióta az eszemet tudom. Tizenegy éves koromban az első drámámat is versben írtam.

JÓZSEF ATTILA Drámát? Mi volt a címe?

JUHÁSZ GYULA *(elmosolyodik)* „A gonosz mostoha”... Ezzel köszöntöttem föl a nagyapámat. A rokon gyerekek elő is adták Vásárhelyen, családi körben. Nagy sikere volt, de én annyira szégyelltem magam, hogy elbujdostam az istállóban.

JÓZSEF ATTILA *(hencegve)* Én is már elemista korom óta írok. Még hozzá honoráriumért! A néném volt az első mecénásom!... Az én édes mostohám!

JUHÁSZ GYULA Hogyhogy? Úgy tudom, szegény családból származik...

JÓZSEF ATTILA Ez igaz: nagy nyomorban éltünk, mióta az apánk – hároméves koromban – itt hagyott bennünket, és kivándorolt Amerikába. Jolán már férjes asszony volt, amikor díjazni kezdte a tehetségemet. Ő igazi életművész. Anyánk halála óta ő gondoskodik rólam és a fiatalabb nővéremről.

JUHÁSZ GYULA A férje pénzéből?

JÓZSEF ATTILA Mi másból? De tizenöt éves koráig versenyt dolgozott szegény anyámmal, hogy előteremtsek négyünknek a betevő falatot.

JUHÁSZ GYULA Ezek szerint „jól ment férjhez”...

JÓZSEF ATTILA Igen, kétszer is. Először egy tisztviselő vette el – tőle gyereke is született, de szegényke tíz hónapos korában meghalt, ezért Jolánék elváltak. Sajnos, az új férje, a gyámom, nagyon rideg hozzám. Ő ügyvéd a Terézvárosban, gyönyörű, tágas lakásban lakik a Lovag utcában – de nem szereti, ha ott vagyok náluk. És én sem vágyom a társaságára. Lucie-nek viszont nagy szíve van;

mindent kiharcol nekünk, amit csak tud.

JUHÁSZ GYULA Ki az a Lucie? Az előbb nem azt mondta, hogy Jolánnak hívják a nénjét?

JÓZSEF ATTILA A gyámom nevezte el így. Lippe Lucie néven vette el Jocót. Le akarja tagadni a származásunkat a külvilág előtt.

JUHÁSZ GYULA Akkor Magát biztosan elkényeztették a nővérei, akár csak engem az anyám. Ő ma is úgy kezel, mintha kisgyerek volnék. Agyonfélt... Talán ha élne az apám, könnyebben találnék olyan nőt, aki anyám helyett anyám lehetne, sőt annál sokkal több: a mindenem...

Szégyenlősen elhallgat.

Nyílik az ajtó, belép Kilényi Irma. Attilát megpillantva kérdően Juhászra néz.

A vetítőn megjelenik a nő fiatalkori fényképe.

JUHÁSZ GYULA Irma, kedves, de jó, hogy jön!... Engedje meg, hogy bemutassam Magának ezt a fiatalembert!... József Attilának hívják!... Egyenesen Makóról érkezett, méghozzá gyalog! Hetedikes gimnazista, de máris kész költő.

Kilényi kezét nyújt Attilának, megszorítja, mélyen a szemébe néz, és a fiú nyílt tekintetét látva elmosolyodik.

KILÉNYI IRMA Nagyon örvendek. Kilényi Irma vagyok, Juhász Gyula titkára.

JÓZSEF ATTILA *(megrökönnyödvé)* Hogyhogy? Egy költőnek titkára is lehet?

KILÉNYI IRMA Miért ne lehetne?

JÓZSEF ATTILA Eddig azt hittem, hogy az ilyesmi úri passzió... De ha Juhász Gyula is titkárt tart, az mindjárt más megvilágításba helyezi a dolgokat...

KILÉNYI IRMA Nehogy azt higgye, hogy az ötlet Gyulától származott. Én ajánlkoztam.

JÓZSEF ATTILA *(álmélkodva)* Nahát!... Nekem is lehet majd titkárom... egyszer?

KILÉNYI IRMA Az attól függ... Ha megmutatja a verseit, talán el tudom dönteni.

JÓZSEF ATTILA Megtisztel, Irma kisasszony! Vagy talán... már asszony?

KILÉNYI IRMA Ennek nincs jelentősége... Mutassa a kéziratait!

Attila odanyújtja a nála levő paksa-métát, s közben Juhászhoz fordul.

JÓZSEF ATTILA Remélem, nem túl szigorú a titkára... pardon, a titkárnője?

JUHÁSZ GYULA *(mosolyog)* Irma valóságos hétfejű sárkány, ha rossz verset olvas... De Magának nem kell tőle tartania.

JÓZSEF ATTILA Éppen rá van szükségem! Végleg abba hagyom a versírást, ha tehetségtelennek tart!

JUHÁSZ GYULA Komolyan mondja?... Meg tudná állni, hogy ne írjon többé?

JÓZSEF ATTILA *(elbizonytalanodva)* Hát... ezt nem... nem hiszem!... De életszükséglet számomra a szigorú kritika. Anélkül nem fejlődhet az ember...

JUHÁSZ GYULA Igaza van, Attila!... Várjuk meg Kilényi kisasszony szigorú műbírálatát!

Kilényi eddig elmélyülten tanulmányozta a kéziratokat; most rájuk néz, és elismerően bólint.

KILÉNYI IRMA Akárhogy nézem, nincs mibe belekötnöm!... Maga tényleg nagyon tehetséges... És úgy látom, máris túl sokat tud az életéről... Gyerekek kissé koravén...

Juhász és Attila egyszerre neveti el magát.

JUHÁSZ GYULA Koravén?... Hm...
Hát, ami azt illeti... A sorsát tekintve... igaza lehet!

JÓZSEF ATTILA *(megilletődve, majd kópés mosollyal)* Úgy?... Akkor... ne vegye tolakodásnak... talán nem is vagyok túl fiatal magácskához!

KILÉNYI IRMA *(elneveti magát)* No-no, fiatalúr! Úgy látom, magától sok minden kitelik...

JÓZSEF ATTILA Meghiszem azt! Ismer rajtam kívül olyan szemtelen ficsúrt, aki ilyen hamar bizalmas hangot üt meg egy közmegbecsülésnek örvendő hölgygel?

KILÉNYI IRMA Micsoda túltengő öntudat!... Higgye el, akad más elbűvölő fiatalember is a világon...

JÓZSEF ATTILA Költő is?

KILÉNYI IRMA Hát persze... Ilyen, mondjuk például... Szomorý Dezső!

JUHÁSZ GYULA *(indignálódva)* Aki nem fogadja Juhász Gyulát, amikor tiszteletét akarja tenni nála?... Sőt kiüzeni, hogy ilyen nevű költőt nem ismer?...

KILÉNYI IRMA Ej, Gyula... ne vegye ezt annyira a lelkére! Szomorý nagy külön, híres a pózairól... De már jól ismeri a maga nevét és a verseit. *(Attilához fordul.)* És Ön mit tud erről a rendkívüli íróról?

JÓZSEF ATTILA A *Kéjek ciklusának* költőjéről?

JUHÁSZ GYULA *(izgatottan)* Maga ismeri ezeket a verseket?

JÓZSEF ATTILA Persze, visszamenőleg is olvasom a Nyugatot, János bácsi könyvtárában.

JUHÁSZ GYULA *(jelentőségteljesen Kilényire néz)* Mit szól ehhez, Irma?

KILÉNYI IRMA Nem találok szavakat... *(Attilához fordul.)* De azt nyilván nem tudja a Nyugatból, hogy Szomorý kimondottan szép fiatalember volt, és a külső megjelenésére is sokat adott. Már tizennyolc éves korában úgy festett, mint egy választékos öltözetű dandy.

A vetítón megjelenik Szomorý Dezső ifjúkori fényképe (monoklival, középen elválasztott hajjal, elegánsan).

Ekkoriban találkozott a nagy tragikával, Jászai Marival, aki első látásra belészeretett. Pedig volt közöttük vagy húszévnnyi korkülönbség!

JÓZSEF ATTILA És meddig tartott a l'amour?

KILÉNYI IRMA Néhány évig, míg Szomorý kiment Párizsba... Annak idején sokakat fölháborított a viszonyuk. Tele voltak a lapok a szerelmi botrányukkal...

JÓZSEF ATTILA Szóval botrány kell a halhatatlansághoz? Ilyesmivel bármikor a szolgálatára lehetek!

KILÉNYI IRMA Isten ments!... De talán én is segíthetek Magának. Ná-lunk megismerkedhet a szegedi értelmiségi elittel. Vasárnaponként irodalmi délutánt tartunk a lakásunkon, sok újságíró, költő, művészt látunk vendégül. Ha felolvassa a verseit, ott mindig értő közönségre talál.

JUHÁSZ GYULA *(buzgón bólogat)* Valóban, a „Vajda-szalon” fogalom Szegeden...

JÓZSEF ATTILA Juhász bátyám is jár oda?

JUHÁSZ GYULA Minden vasárnap... És remekül érzem magam... Irma és Erika nagyszerű csevegők, amellet tüneményes háziasszonyok.

JÓZSEF ATTILA Ha szabad érdeklődnöm, ki az az Erika?

KILÉNYI IRMA A „szalon” névadója: Vajda Béláné, Kellner Erika, a legjobb barátnóm. Közös lakásban élünk. Együtt tartjuk fenn a szegedi leánynevelő intézetet. Én zongorát és francia nyelvet tanítok a növendékeknek.

JÓZSEF ATTILA Adna nekem is nyelvleckéket, ha Párizsban tanulnék tovább?

KILÉNYI IRMA Akár németet is, ha Bécsbe rándulna...

JÓZSEF ATTILA (*mókás-komoly udvariassággal*) Köszönöm, hölgyem! Valamelyik vasárnap föltétlenül tiszteletemet teszem Önöknél.

KILÉNYI IRMA Várjuk, szeretettel!

Kilényi zavartan kifelé indul, majd a fejéhez kap, s félútról visszafordul Juhász felé.

KILÉNYI IRMA Kis híján elfelejtettem, miért is jöttem... Két nap múlva indulok Aradra, a szülővárosomba. A Kölcsey-egyesület Juhász-estélyt rendez a kultúrpalota dísztermében, az ottani magyaroknak. Engem is előadónak kértek föl.

JUHÁSZ GYULA Nagyszerű!... De... ki mondja majd a verseimet?

KILÉNYI IRMA Tudom, hogy ez az érzékeny pontja. Ne izguljon! Kálmán Sári, erdélyi színész nő nagyszerűen szaval... Arra kérem, válasszon ki tíz-tizenöt költeményt, ami elhangozhat! Holnap ilyenkor újra eljövök a listáért. (*Mosolyogva biccent a férfiak felé.*) Viszontlátásra.

Kisiet.

Juhász hosszan néz utána.

JUHÁSZ GYULA Nem is tudom, mihez kezdenék Irma nélkül. Négy éve szegődött mellém, és minden terhet levesz a vállamról. Megnyugtat a jelenléte.

JÓZSEF ATTILA Hogyan talált rá, Juhász bátyám?

JUHÁSZ GYULA Még az őszirózsás forradalom idején hallott beszélni egy népgyűlésen, és maga jelentkezett nálam egy lelkes hangú levélben.

Kilényi megjelenik a háttérben, a közönség felé fordulva egykori levelét olvassa.

KILÉNYI IRMA „Szeged, 1918. október 30. Igen tisztelt Uram! Lelkem egész melegevel köszöntöm ezekben a forrongó napokban. Hallottuk tettere gyűjtő, lelkes szövegét mi is, Szeged város érettebb lányifjúsága, s tiszta örömmel láttuk ott, Kossuth Lajos szobránál... Mester, mi az Ön hímes poézisén neveltük a lelkünket rajongóvá, tisztábbá, nemesebbé. Most, hogy végre nemcsak a versein keresztül ismerem Önt, de láthatom lelkesejétől izzó szeméit, mikor naponta mellettem futnak el munkára vivő léptei, kétszeres az örömöm, hogy a mi csodásan ihletett költőkirályunkat, ezeknek a nagy napoknak költőapostolát ilyennek is megismerhettem! Tisztelő híve: Kilényi Irma”

Kimegy.

JUHÁSZ GYULA (*Attilának magyaráz*) Akkor szónokoltam először nagy nyilvánosság előtt. Nem gondoltam volna, hogy ilyen hatást érek el!

JÓZSEF ATTILA (*ámuldozva*) „Hímes poézis!” „A nagy napok költőapostola!” Így tud rajongani ez a férfiasan határozott nő?

JUHÁSZ GYULA Hát, nagy lelke van – amellet rendkívül agilis. Ha a fejébe vesz valamit, mindenáron véghez viszi... Évek óta gyűjti a

verseimet, a kézirataimat, a rólam készült képeket, cikkeket. Már életemben gondoskodik a halhatatlanságomról...

JÓZSEF ATTILA *(huncut mosollyal)*
Akkor már tudom, hogyan vágódhatok be nála: neki ajándékozom a verseimet, amelyeket Juhász bátyámhoz írok...

JUHÁSZ GYULA Hát... az igazat megvallva... múzsa még sose voltam.

JÓZSEF ATTILA Dehogynem! És az a sok nekrológ, ami nemrég, a téves halálhíre alkalmából megjelent?

JUHÁSZ GYULA Látom, alaposan felkészült belőlem. Gondolom, Espersit barátom sokat mesélt rólam.

JÓZSEF ATTILA Nemcsak mesélt, hanem mutatta az újságot, amelyik közölte az álhírt, Gyula bátyám cáfolatával együtt. Felhíborító, hogy a hírlapírók nem járnak utána az igazságnak.

JUHÁSZ GYULA A szenzációhajhász sajtó már csak ilyen. A halálhír mindig jól eladható. Kétszáz lejt kapott az a kollégám, aki kitalálta és kiszínezte ezt a sztorit egy erdélyi lapnak. Özönlöttek a nekrológok – és senkinek nem tűnt föl, hogy a magyarországi sajtó mélyen hallgat rólam. Még erre is találtak magyarázatot: mivel a forradalmak idején szerepet vállaltam a baloldalon, a velem törtéteknek nincs hírértéke... *(Elmosolyodik.)* Egyébként nagy elégtétel volt számomra, hogy elolvashattam: milyen irodalmi koporsóba skatulyáztak be a „halálom” után...

JÓZSEF ATTILA Az a legfontosabb, hogy Juhász bátyám hosszú életű lesz!... De János bácsi folyton félti magát.

JUHÁSZ GYULA Félt? Mitől?

JÓZSEF ATTILA Hogy kiújul a depressziója.

JUHÁSZ GYULA Talán már nincs ok aggodalomra. Öt éve meggyógyítottak a Moravcsik-klinikán. Bár... időnként még elővesz az agnyomás... És a bőrömből sem tudok kibújni: fiatal korom óta örvényként vonz magához minden, ami patológikus... De mostanában már csak ábrándozom a halálról.

JÓZSEF ATTILA *(fölbátorodva, bizalmasan)* Tudja, Juhász bátyám, hogy egy hónapja én is úgy elkecserekedtem, hogy bevettem hatvan aszpirint, és megírtam a Végkéresemet?

JUHÁSZ GYULA *(megütődve)* Öngyilkosságot követett el? Miért?

Attila szenvedélyesen, egyre jobban behajszolja magát a panaszkodásba.

JÓZSEF ATTILA Mert árva vagyok... Mert mindenhol idegenként bánnak velem... Ki vagyok rekesztve a családomból, mert a gyámom ki nem állhat... Az osztálytársaim strébernek tartanak... És reménytelenül szerelmes vagyok Gebe Mártuskába, az internátusigazgató lányába...

JUHÁSZ GYULA Ő tud a vonzalmáról?

JÓZSEF ATTILA Hát persze! Senki nem kapott eddig olyan verses vallomást, mint amelyet én írtam neki.

Mint aki mestervizsgát tesz, olyan átéléssel adja elő a versét.

„Márta, hajad, / Bronz-ajakad / Kéris lázad a vágyam / Illatozó / Vész okozó / Csókba lehelni be lágyan. / Megremegő, / Hú szerető / Karban ölelni ígézve, / Édes ölön, / Rózsatövön / Szép szemeket megidézve. // Retten a lomb, / Zöldel a domb – / Arra szaladnánk ketten, / Rep-

pen a szél, / Csókra beszél, / Dalra
kel önfeledetten, / Véle dalol / Itt
valahol / Szív-körülöttem a vérem:
/ Csend, Kicsi, csend! / Így, ez a
rend – Most csak a csókod kérem.”

„Civil”, felháborodott hangra vált.

És tudja, mit csinált ez a lány a
versemmel? A szemem láttára da-
rabokra tépte. Méghozzá nyilváno-
san! Mindenki rajtam röhögött...

JUHÁSZ GYULA Értem. Maga is túl
érzékeny lélek... Rettenetesen ne-
héz kiheverni a szeretett nő eluta-
sítását...

JÓZSEF ATTILA Főleg, ha mások
előtt szégyenít meg!

JUHÁSZ GYULA Mit gondol, Attila,
hogyan fogadta az udvarlásomat és
a hozzá írt verseimet Anna, az örök
– akit én tettem halhatatlanná?

JÓZSEF ATTILA Gondolom, gőgö-
sen, elzárkózóan. Hogy eleméssze
utána a vágy!

JUHÁSZ GYULA Bizony. Akárki meg-
kaphatta őt, csak én nem. 1909
nyarán jelent meg a Nyugatban
Anna című versem, és szerettem
volna megmutatni neki. Nagyvá-
radon, egy kávéházi teraszon ült,
amikor odamentem hozzá és elé
raktam a kihajtott lapot. Elolvasta
az első pár sort: „Szatir, ki ben-
nem élsz, a hellén tavaszokból
/ Lelkembe szállt szatir, pogány,
vidám dalos, / Mért vagy ma bána-
tos?” Ekkor rám nézett, és meg-
kérdezte, hogy kiről szól a vers.
Magamról – feleltem. Rám bámult:
„Maga szatír? Furcsa!” – mondta,
és félrelökte a folyóiratot.

JÓZSEF ATTILA Ezért lőtte magát
mellbe a Royal szállóban?

JUHÁSZ GYULA Nem, dehogy! Akkor
már túl voltam Annán. Mikor rá-
jöttem, hogy semmi sem vagyok
neki, két hétig, mint az őrült sza-

ladgáltam a városban. Nem ettem,
nem aludtam. Borzalmas kínokat
szenvettem. Két hét múlva pedig
megírtam egy verset, amelynek ez
volt a refrénje: „Én Annát eltemet-
tem...”

JÓZSEF ATTILA (izgatottan) Tudja,
hogy ezzel Adyt is megelőzte?
Előbb írta meg Anna „elbocsátó
szép üzenetét”, mint ő Lédáét...
„Anna meghalt és Annát eltemet-
tem... / Szép volt, nemes volt, tisz-
ta, mint a hó. / Ott él ő már csak a
nagy emlékekben, / Minden elom-
ló és elsuhanó. / Nincs könnyem
és nem járok én gyászmezben, /
De Anna meghalt, Annát eltemet-
tem!” Fantasztikus a vers címe is:
Megölt szerelem sírkövére!

JUHÁSZ GYULA (meglepetten) Könyv
nélkül tudja?

JÓZSEF ATTILA (büszkén) Juhász
bátyám szinte valamennyi verse
belém ivódott...

JUHÁSZ GYULA Egy régi „hódolóm”
jut erről eszembe. Tanári szám-
űzetésem első állomásán, Mára-
marosszigeten, ebéd közben az
asztalomhoz lépett egy ismeretlen
fiatalember, és engedelmet kért,
hogy leülhessen. Aztán beszélni
kezdett. Tudta, ki vagyok, és köny-
nyes lett a szeme, amikor elárulta,
hogy olvasta *A Hét* legutóbbi szá-
mában a versemet, az *Ódon balla-
dát*. Meg is tanulta, és ott, a ven-
deglői asztal mellett el is mondta.

*Attila büszkén, mint a jó tanuló, aki
kivágja a rezet, citálja a verset.*

JÓZSEF ATTILA „A kocsma pállott,
kék ködében / Lócán ül Villon és
dalol, / Veszett láng villog a sze-
mében / S visszás hang kél a húr
alól: / »Múlандó minden e vidéken,
/ Elrothad mind, ki szép, ki jó. /
Szeme agát volt, haja ében, / Most

alszik az Úr békéjében, / Fehér sír
fekete éjében. / De hol van a tava-
lyi hó?“

Juhász megilletődött mosolyog.

JUHÁSZ GYULA Még ilyet! Maga
tényleg minden versemet betéve
tudja? Akkor talán mégsem élek
hiába...

JÓZSEF ATTILA De nem ám!!! (*Hir-
telen izgatottan*) Bátyám! Tudom,
hogy Adyval barátok voltak. Olvas-
tam, hogy még 1905-ben kapott
tőle egy levelet, amelyben megkí-
sérrelte kigyógyítani magát a „bete-
ges szenzibilitásból”. Megmutatná
azt az írást?

JUHÁSZ GYULA (*meghökkenve*) Ady
kézirátát? Örömmel... Mindjárt
előkeresem. (*Matat a fiókjában.*)
Itt van. Nézze. (*Odanyújtja Attilá-
nak.*)

*Attila óvatosan széthajtogatja a be-
cses ereklyét, s hangosan silabizálja
Ady keze írását.*

JÓZSEF ATTILA „Ott fenn a nagy in-
tellektus bércén vágja magát a
földre bátran. Ne röstelljen cse-
csemő lenni. Rúgjon, ordítson,
reszkessen, kísérteteket lásson,
gügyögjön, bocsássa, ejtse visz-
sza magát a mi gyermekkorunk-
ba, mely olyan ideges, beteg volt,
mint felnőttégünk, de szentebb
és feltétlenebb.”

Elképedve leereszti a levelet.

Húha! Ez az ösztönök felszaba-
dításának programja! De hogyan
lehet verset írni a tudat kikapcso-
lásával? Én képtelen volnék erre...

JUHÁSZ GYULA Nehéz lehet legyőzni
az illem gátjait. Elméletben viszont
igazat adok Adynak. Gátlástalan,
önző gyerek módjára kellene kiírni
magunkból a vágyainkat és a dü-

hünket, amiért nem engedelmes-
kedik a valóság a képzeletünknek!
JÓZSEF ATTILA Hm... Ezen még
gondolkodnom kell...

Az órára néz.

Nahát, elrohant az idő! Búcsú-
nom kell!... Mászor is meglátogat-
hatom, Mesterem?

JUHÁSZ GYULA Jöjjön csak, amikor
akar... Addig megpróbálom ki-
találni, hogyan fedezem föl ma-
gát...

*Mindketten kimennek a színről: Ju-
hász balra, Attila hátrafelé.*

2. jelenet

*Jolán a jobb oldali polgári szalon fo-
teljében ül, s a közönséghez fordulva
emlékezik.*

JÓZSEF JOLÁN Tizenhét éves volt
Attila, amikor 1922 karácsonyán
megjelent Szegeden a *Szépség
koldusa*, Juhász Gyula előszavával.

*Juhász bejön a színpadtér köztes
terébe, középre, kezében a Szépség
koldusa kötetel, s hangosan olvassa
az előszót:*

JUHÁSZ GYULA „A legnagyobb kész-
séggel és örömmel vállalkoztam
arra, hogy József Attila első verses
könyvéhez előszót írjak. Ez a na-
gyon fiatal és nagyon tehetséges
költő a legteltesebb mértékben
megérdemli, hogy igaz szeretettel
és reménységgel fogadja a ma-
gyar olvasóközönség. József Attila
Isten kegyelméből való költő, és
nagy fiatalsága olyan ígéretekkel
teljes, amelyeknek beváltása őt a
jövendő magyar poézis legjobb-
jai és legigazabbjai közé fogja
emelni. Nem ismerek bölcsebb
és igazabb fajvédelmet, mint a

valódi tehetség okos és szerető fölemelését. Emberek, magyarok, íme a költő, aki indul, magasba és mélybe: József Attila, szeressétek és fogjátok pártját neki!”

Juhász balra kimegy a színről, Jolán előbbi helyén folytatja az emlékezést.

JÓZSEF JOLÁN Attila kamasz volt még. Amióta anyánk meghalt, szíve minden gyöngédségével, túlradó érzésével felénk fordult. Különösen felém, aki most már a mama gondoskodó szerepét kellett vállaljam. És férjem felé, akitől makacsul és hiába várta, hogy törődése az apa szeretetével áraszsa el. Nem állt mellette ebben a válságos időszakában senki.

Attila bejön, megáll középen, s Jolán felé fordulva hangosan olvassa neki írt levelét.

JÓZSEF ATTILA „Kedves Lucie, megbocsáss, hogy csak most válaszolok sok leveledre. Beteg is voltam, pénzem se volt. Különben vonat alatt is feküdtem azóta, de fölszedtek, mert előttem valakit elgázolt. Így megvagyok és most félig-meddig búcsúzom is, mert az élet unott, az emberek meg gonoszak, buták és rosszakaratúak, minden szép és jó szándék hullá lesz az ostobaságuk temetőjében. Semmi kedvem sincs a tanuláshoz, fásult vagyok, nem törődöm semmivel. Öllek forrón és csókollak keserűen mindnyájatokat. Attila”

Kimegy, hogy feladja a postán a levelet. Jolán most bontja föl és futja át a neki szóló üzenetet.

JÓZSEF JOLÁN (a közönséghez) Amikor ezt a levelet megkaptam, azon nyomban utazni akartam Makóra, hogy hazahozzam Attilát. Férjem

nem engedett. Azt mondta, meg kell törni a fiú makacsságát. Majd meggondolja, és ő fog visszajönni... Most már nem Attilának, hanem Espersit doktornak írtam, kérve, írja meg, mi van Attilával.

A vetítón megjelenik Espersit János portréja, valamint makói könyvtárszobájának a képe.

Hetek múltával válaszolt. Levele megnyugtató volt, tele bátorító szeretettel. „Attilának szeretetre van szüksége – írta. – Attila megéri mindnyájunk törődését.” Leutaztam Makóra.

Espersit képe eltűnik.

Jolán föláll, átmegegy a színpad bal oldalára, és összeölelkezik a belépő Attilával.

JÓZSEF ATTILA Jókor jössz, Luciekém, éppen most készültem el a Szonettkoszorúmmal: ezzel köszöntöm holnapután Juhász Gyulát. Gyere, megmutatom.

A középső asztal mellé tereli Jolánt, mindketten leülnek.

JÓZSEF JOLÁN Születésnapja lesz?

JÓZSEF ATTILA Nem, a huszonöt éves költői jubileumát ünnepeljük. Képzeld, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső is ott lesz Szegeden! Tudod, ők hárman együtt jártak egyetemre.

JÓZSEF JOLÁN Biztosan nagy felhajtás lesz... Egyvalamit azonban nem értek. Mondd csak, hány virágból áll egy ilyen „szonettkoszorú”?

JÓZSEF ATTILA (tanárosan) Annyit biztosan tudsz, hogy a szonett az egyik legkötöttebb versforma: kétszer négy és kétszer három sorból áll, és ennek a tizennégy sornak szabályosan váltakozik a rímszerkezete. A tizenötödik vers,

a „mesterszonett” fogja koszorúba az előző tizennégyet: valamennyi sora az előző darabok utolsó sorával kezdődik!

JÓZSEF JOLÁN *(elképedve)* És te képes vagy ilyet írni?

JÓZSEF ATTILA Nagy kihívás volt, de sikerült. Figyelj csak! Így hangzik a mesterszonett.

Kikeresi a kéziratból a verskompozíció zárószakaszát, és felolvassa Jolánnak.

Külön világot alkotok magam.
Kerengő bolygó friss humusza lelkem,
Szépség-fák állnak illatokkal telten.
Dübörgő gépváros zugó agyam.

Szétkujtorognak részeg-boldogan
A holdas fények rajta, mint ha kertben
Világbogárkák szárnya csókra rebben.
Sötét hitem szent, hömpölygő folyam.

S kereng a bolygó, mint fáradt agy este,
Amint kihűl, lehull az éjbe esve,
Mint feledésbe hulló verssorok.

Ha bolygók és világok mind kihűlnek,
Igazságnak gyujtván hűs fényt, az Űrnek,
Komor bolygóm a legszebben lobog.

JÓZSEF JOLÁN *(ámuldozva)* Hátborzongató! Ilyen mozgalmas, lélegző, illatozó volna az univerzum? Mintha a szemem láttára nőtt volna ki belőled ez a tünemény!

JÓZSEF ATTILA Hát akkor vidd meg a jó hírt Ödönnek, hogy nem akárcinek a taníttatására pazarolja a pénzét!

JÓZSEF JOLÁN Ne haragudj rá! Ő jót akar – a maga módján... Úgy sajnálom, hogy nem lehetek ott, amikor fölolvasad Juhász Gyulának a versedet!

JÓZSEF ATTILA Majd elküldöm kéziratban! Nemrég megtudtam, hogy

a kézírásos költemény muzeális értéke sokkal nagyobb, mint egy lapkivágaté!... Megkérhetlek, hogy te is őrizd meg a verseimet és a leveleimet, sőt minden hírt, újságcikket, amely velem kapcsolatos?

JÓZSEF JOLÁN Hát persze, jó ötlet!

JÓZSEF ATTILA *(magyarázkodva)* Tudod, Juhász bátyámnak van Szegeden egy titkára – valójában nő, de olyan fiús a frizurája és olyan határozott, mint egy férfi. Kislényi Irmának hívják. Ő szenvedélyesen gyűjti Juhász Gyula eredeti kéziratait és a róla szóló kritikákat. Te születésem óta a bizalmasom vagy – csak Te kezelheted az irodalmi hagyatékomat!

Jolán meghatódva megöleli öccsét.

JÓZSEF JOLÁN Hagyatékod? Ugyan, hol van az még, te, zseni-fióka!... No ne haragudj, nem akarlak bántani! Tudod, hogy mindenben számíthatsz rám!

Mindketten felállnak, megölelik egymást, és kimennek a színről, kétfelé – Attila balra, Jolán jobbra –, búcsút intve egymásnak.

3. jelenet

A vetítón megjelenik a szegedi Közművelődési palota (az akkori Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum) előtt 1923. május 20-án készült híres csoportkép. Ha technikailag van rá mód, lassan végig lehetne pásztázni a darabban szereplő vagy emlegetett személyek – Babits Mihály, József Attila, Kosztolányi Dezső és Szabó Lőrinc – fölnagyított képét.

Szabó Lőrinc bejön hátulról, leül középen a padra, kiteríti maga elé Az Est című lapot, melyből saját cikkét olvassa hangosan.

SZABÓ LŐRINC „Juhász Gyula és barátai az állomáson várták a budapesti vendégeket. A jubiláns izgatottan, gyermeki kedveskedéssel sürgött-forgott barátai között: némelyiket már tizenöt éve nem látta, s most azt sem tudta, melyiket ölelje át először. A vendégek a Kass szállóba hajtottak, majd Juhász Gyula Ipar utcai lakásában gyűltek össze, hogy meghallgassák a szegedi munkásdalárda éjjeli zenéjét... A kivilágított falusias szobákban már szép vendégkoszorú gyűlt össze. Az asztalon könyvek hevernek és táviratok, üdvözlő levelek. Félórai várakozás után az udvar lámpái hirtelen elsötétülnek, s bevonul tizenkét piros-sárga lámpiont himbáló legénnyel az élén a szegedi munkásdalárda.”

A vetítőn megjelenik egy korabeli fotó a dalárdáról, és Szabó Lőrinc szövege alatt halkán fölhangozhat valami a dalárda repertoárjából.

„A derék alföldi, egészséges magyar fiúk egyszerű és meleg ünneplése mindenkinek könnyet csalt a szemébe.”

Juhász bejön a lakását jelző bal oldali térfelre, szemben a közönséggel.

„A költő a nyitott ablaknál állt, és remegő hangon válaszolt a szegedi szociáldemokrata párt szónokának szavaira, aki az ének után üdvözölte őt mint a szegények költőjét.”

Juhász meghatottan válaszol a „szere-nádra”.

JUHÁSZ GYULA „Kedves munkás testvéreim! Alig tudok szavakat találni elfogódottságomban. Amikor a magyar munkásságot és engem is mindenki cserbenhagyni látszott, akkor találkoztunk mi elő-

ször. Ez a barátság tehát a szenvedés tüzeiben edződött meg s ezért örökkévaló. Arra kérlek benneteket, hogy a szeretetet, amellyel hozzám jöttetek, tartsátok meg a szívetekben.”

Kimegy a színről. Szabó Lőrinc folytatja a felolvasást.

SZABÓ LŐRINC „Zúgó éljen és taps fogadta Juhász Gyula szavait, és őszinte volt az ünneplés, egyszerűségében és ügyetlenségében nagyon megható és nagyon illő Juhász Gyula egyéniségéhez.”

A vetítővászonon megjelenik a híres Tisza-parti hármas portré Babitsról, Juhászáról és Kosztolányiról.

„A jubiláris matiné vasárnap délelőtt folyt le a belvárosi moziban, amelyben közel 1200 ember gyűlt össze. Móra Ferenc üdvözlő szavai után Babits Mihály és Kosztolányi Dezső felolvasásai következtek, amelyeket a közönség szűnni nem akaró tapsal fogadott. Az ünnepély után a vendégek megtekintették Szalay főkapitány hatalmas könyvtárát, majd a szegedi kultúrpalotát, végül banketten vettek részt a Tisza szálló éttermében.”

Szabó Lőrinc feláll, kimegy a színről. Kilényi és Juhász balról bejön. Juhász az íróasztalához ül, Kilényi az egyik székre; kezében tartja a Nyugatot 1923. június 16-i számát, melyet most megmutat a költőnek.

KILÉNYI IRMA Nézze csak! Micsoda véletlen: Osvát Ernőt is most ünneplik negyedszázados jubileuma alkalmából. A Nyugatot minden írója őt magasztalja.

Juhász magába roskad, nincs ereje megszólalni.

No, ne lógassa az orrát! Magáról is megemlékezik valaki a lapban. Mit gondol, kicsoda?

JUHÁSZ GYULA *(reménykedve)* Ba-bits?... Kosztolányi?...

KILÉNYI IRMA Nem... Ők is Osvátot köszöntik! De a Figyelő rovatban a Maga jubileumáról is megjelent egy méltatás... Akarja, hogy felolvassam?

JUHÁSZ GYULA *(izgatottan)* Hát persze! De... előbb árulja el, ki a szerző!

KILÉNYI IRMA Inkább találja ki Maga!
JUHÁSZ GYULA *(megadóan)* Megpróbálom.

A vetítõn megjelenik Tóth Árpád fényképe.

KILÉNYI IRMA *(olvasni kezd)* „Tizenöt vagy tizenhat esztendeje, az egyetemen, majdnem mindennap láttam Juhász Gyulát, a pár évjáráttal idősebb diákot, akkor már jó nevű költõt. Izgatott mozgású, villogó szemű fiatalember volt, aki a Négyesy tanár úr »stíl gyakorlatain« a legcsitribb egyetemi hallgató kisasszony versikéit is úgy bírálta el, hogy a stílgyakorlat a semmibe tûnt elõle és elõlünk, s helyettük Juhász Gyula a Nietzsche hatalmas vízióját idézte föl: egyre Nietzschéről beszélt, hadarva, lelkes izzással, csaknem fizikai lázban. Meghatottan és meghökkenve figyeltem rá... Imádtam Juhász Gyulát és faltam a verseit. Az a költeménye, amelyben »a kocsma pállott, kék ködében lócán ül Villon és dalol«, fiatal, versbolond életem egyik legnagyobb élménye volt.”

Felnéz, kérdõen Juhászra tekint.

No, sejti már?

JUHÁSZ GYULA *(áhitattal)* Ezt csak Tóth Árpád írhatta! Ő tényleg szel-

lemi rokonom! Lélektõl lélekig hatol minden szava...

Kilényi elismerõen bólint.

Csöngötnék, Kilényi kimegy ajtót nyitni, és visszatér az ünnepélyes arcú Attilával.

JÓZSEF ATTILA Juhász bátyám! Bocsnát, hogy betörök. Muszáj átadnom egy meghívást a makóiak nevében!

JUHÁSZ GYULA Csak nem június 17-ére szól?

JÓZSEF ATTILA *(meglepõdve)* Honnan tudja?

JUHÁSZ GYULA Mesélte a gyámjáról, hogy Makai Emil költõ volt az unokabátyja. A sírköavató ünnepségén nekem kell beszélnem.

A vetítõvászonon megjelenik Makai Emil portréja és sírjának fényképe.

JÓZSEF ATTILA Igen, ez is a program része. De a makóiak is szeretnék megünnepelni Szeged költõjét, „huszonöt év rût robotja” után!

JUHÁSZ GYULA Megtisztelõ az ötlet, köszönöm!... Valamit azonban nem értek. Miért Magát küldték postásnak?

JÓZSEF ATTILA *(zavartan)* Nem küldött senki, magamtól jöttem. Tudniillik... a rendezvényen itt lesz a gyámom és a nõvérem is... Örülnék, ha megismerné õket!

Képváltás: Makai Ödön és felesége fényképe jeleni • k meg a vetítõvászonon.

JUHÁSZ GYULA Értem... De... gondolja, hogy õk is kíváncsiak rám? Úgy tudom, Makai ügyvéd úr nem nézi jó szemmel az irodalmi ambícióit.

JÓZSEF ATTILA *(nekihevülten)* Éppen ezért fontos találkozniuk! Ha a gyámom látja, hogy milyen nagy költõ a pártfogóm, biztosan megér-

ti, miért nem akarok gazdasági pályára lépni... Meggyőződése, hogy költészetből nem lehet megélni.

JUHÁSZ GYULA *(sóhaj)* Hát, mi tagadás... igaza van.

JÓZSEF ATTILA De hiszen Juhász bátyám sem tanít már! És mégsem hal éhen!

JUHÁSZ GYULA Márpedig éhbéért tanítottam, több mint egy évtizeden át, Isten háta mögötti vidékeken. S amikor megrokkantam a vesződségben, nyugdíj nélkül elengedett a magyar állam. Ma már több levelet írok elmaradt honoráriumaim ügyében, mint amennyi versem árát reklamálom.

JÓZSEF ATTILA És ha elvégezném az egyetemet?

JUHÁSZ GYULA Azt bizony jól tenné. Talán szerencsésebb lesz nálam, és nem a világ végére küldik tanítani...

JÓZSEF ATTILA A szegedi egyetemre szeretnék járni, hogy a közelben maradhassak.

JUHÁSZ GYULA Egyelőre legyen túl az érettségin! Utána a gyámját is könnyebben meggyőzheti a tehetőségéről!

JÓZSEF ATTILA *(lelkesen)* Ugye, kedves bátyám? Én is pontosan így gondoltam!

Juhász nyakába borul, és kiszalad a színről. Juhász és Kilényi meghatódva szintén kimegy. A Makai házaspár fényképe eltűnik.

4. jelenet

A vetítón most a makói zsidó temetőben, Makai Emil sírkőavatásán készült csoportkép jelenik meg.

Jolán bejön, elfoglalja korábbi helyét a jobb oldali lakás-díszletben, és tovább emlékezik.

JÓZSEF JOLÁN Makai Emil sírkőavatásán személyesen találkoztunk Juhász Gyulával. A tiszteletére rendezett ünnepségen Attila is fölépített. Amikor átadta a költőnek a *Juhász Gyuláról való nóta* című versét, az ünnepelt meghatottan magához ölelte a fiút. Még az uram is elérzékenyült a jelenet láttán. Ezzel kétszeresen boldoggá tett engem.

Attila belép, levelet ad át nővérének, majd kimegy. Jolán olvasni kezdi, de a szöveg Attila hangján hallatszik, a takarásból.

JÓZSEF ATTILA „Kedves Lucie! Ma beidéztek a rendőrségre, ahol megtudtam, hogy az ügyészség istengyalzásért pörbe fogott a *Lázadó Krisztus* versem miatt. Legföljebb egyévi fogház, ami alatt szépen megtanulhatok németül. János bácsi azt mondja, hogy az ügyész, ha megtudja, mennyi idő vagyok, elejti a vádat, mert csak dorgálást kaphatok. De ő nagyon optimista. Mindenesetre Makón fogom leülni, mert akkor itt az egész városból hoznak be enivalót és jó dolgom lesz: ismerem az egész kapitányságot. János bácsi szerint az a fontos, hogy ne lopásért vagy csalásért üljön az ember, és ebben igaza van.”

Jolán rémülten leereszti a levelet, s a közönség felé fordulva folytatja az emlékezést.

JÓZSEF JOLÁN Rettenetesen megijesztett a hír. Attilát bíróság elé állítják, elítélik! Férjem elolvasta az inkriminált verset, azután megnyugtattott. Lehetetlenség, hogy ebből a versből bárki istengyalzást érezhessen ki. Aztán, amikor látta, hogy nem lelem a nyugalma-

mat, ellátott útiköltséggel, hogy utazzam Makóra, s hozzam magammal Attilát.

Feláll, átmegy a színpad bal oldalára, ahol csatlakozik hozzá Attila, s megállnak Juhász Gyula dolgozószobájának ajtajában.

Juhász belép, kezét fog Jolánnal, helyjel kínálja őket, leülnek.

JUHÁSZ GYULA Kedves Lucie aszszony, ne nyugtalankodjék! Esperisit ügyvéd barátom szerint nagyon szép és áhítatos vers a *Lázadó Krisztus*. Nem is értem, mit találtak benne istengyalázónak.

JÓZSEF ATTILA A vádirat szerint ezeket a sorokat: „...munkámban, Uram, érek annyit, mint te, / Nagy passiódban. / [...] / Lennél immár igazságos Isten.”

JUHÁSZ GYULA Erősen fogalmazol, ami azt illeti... De aki nem hallja ki ebből a fohászból a jogos elkeseredettséget, annak nincs füle... Tudod már, hogy mit hozol föl a védelmedre?

JÓZSEF ATTILA Azt, hogy én Krisztuson tulajdonképpen magamat, a lázadó embert értem, aki nem azért teremtettet, hogy Istent dicsőítse, hanem hogy a teremtő is közelebb jusson az ember életének értelméhez. Tehát a versem Isten dicsőítését és nem a gyalázását szolgálja.

JUHÁSZ GYULA Ha meggyőződ erről a bírakat, szerintem nem kell börtönbüntetéstől tartanod... Engem többször is bepereltek már, de sohasem csuktak le.

JÓZSEF ATTILA Én inkább leülném a büntetést! Nem akarom Ödönt a pénzbírsággal terhelni.

JÓZSEF JOLÁN Ugyan, Ödön gyakorlatlott védőügyvéd, és szerinte sincs alapja a vádnak.

Feláll, Juhászhoz fordul.

De most búcsúzni jöttünk: viszem magammal Attilát Pestre. Nem raboljuk tovább az idejét.

JUHÁSZ GYULA Isten vele, Attila!

Kezét fog a fiúval. Jolántól szintén kézfogással, de gátlásosan, szemlésítve búcsúzik.

Viszontlátásra!... Legyen máskor is szerencsénk.

Mindhárman kimennek a színről: Juhász balra, Jolán és Attila jobbra.

5. jelenet

A kivetítőn megjelenik a Nyugat 1924. március 1-jei számából kinagyított versoldal: Juhász Gyula: Japánosan.

Juhász és Kilényi belép balról, s helyet foglal az íróasztal két oldalán. A költő előveszi a Nyugatot, s föllapozza ezt a versét.

JUHÁSZ GYULA Figyeljen, Irmi, így hangzik egy buddhista vers, amelyben a minden földi gyönyörrel való lemondást dicsőítjük. „*Japánosan.* // Nem építettem kunyhót sem magamnak / És nem szereztem sáppadt kincseket, / A vágyaim a végtelenbe laknak / S minden pompád enyém, szent kikelet.”

Miközben Juhász olvas, Jolán belép jobbról, átsétál a bal oldali színtérre, levelet rak Juhász Gyula asztalára, majd zavartan kisért.

Juhász leereszti a folyóiratot, felbontja és olvasni kezdi a levelet, melynek szövegét Jolán hangján halljuk, a takarásból.

JÓZSEF JOLÁN „Már nagyon régen szerettem volna fölkeresni soraimmal, valami nagyon szép üzenetet küldeni a mi Juhász Gyulánknak,

csak úgy, japán módon, avval a reménnyel, hogy jó szívvel és örömmel fogadja. Sajnálom, hogy azon a februári délutánon ott Szegeden nem mondtam meg, hogy ha egy jó barátira vagy kis pajtásra van szüksége, itt vagyok én, ha szeretet bolondos és buta asszonyi leveleket olvasni, én boldog örömmel írok... Kérem, ne nevesse ki, de lássa, olyan egyedül vagyok, és szükségét érzem annak, hogy kivetítsem magamból azt a sok bús gondolatot, ami bennem zsong... Gyáva vagyok tovább folytatni. Ne haragudjon, hogy írtam, és ha van kedve, keressen fel egy pár sorral. Melegen üdvözlí Makai Lucie"

JUHÁSZ GYULA *(csodálkozva, Kilényéhez)* Mit szól ehhez a levélhez? Egészen tehetségesen ír Attila nénye. De valahogy az az érzésem: maga sincs tisztában azzal, hogy mit akar tőlem.

KILÉNYI IRMA Ellenben választ vár.

JUHÁSZ GYULA Maga tudja a legjobban, milyen rossz levélíró vagyok... Mégsem kérhetem meg Magát, hogy levelezzen velem a nevemben... Mit tanácsol?

KILÉNYI IRMA Viszonozza valamivel a bizalmát. Küldjön neki egy dedikált fényképet! Majd én sokszorosítom a portréját, hogy minél több hívének jusson belőle.

JUHÁSZ GYULA Kitűnő ötlet. Látja, milyen fontos szakmát választottak Erikával, amikor tönkrement a leánynevelő intézetük?

KILÉNYI IRMA Szerencsénk volt. Erika apja optikus; ő javasolta, hogy képezzük át magunkat fényképészeknek.

JUHÁSZ GYULA Irimi, mit szólna, ha úgy ajánlanám Lucy asszonynak a fotót, mint „a költők nővéérének”? Ebből megérthetné, hogy én is

testvéri szeretettel viszonyulok hozzá, akárcsak Attila.

KILÉNYI IRMA Jó ötlet. Remélem, beválik.

JUHÁSZ GYULA *(félénken)* És... Irimi, ugye megengedi, hogy a *Testamentom* kötetem legeslegelső példányát Magának dedikáljam, „kriszkindlinek” – karácsonyra!

KILÉNYI IRMA Megint elkényeztet! Hálásan köszönöm!

JUHÁSZ GYULA Ha tudná, mennyivel többet érdemelne a „szolgálatiért”!

KILÉNYI IRMA Én megelégszem a bizalmával!... Jöjjön, most már ideje egyeztetnünk a jövő heti programját.

Naptárt vesz elő, s miközben a mellé szegődő Juhásznak mutatja a bejegyzéseket, mindketten kísétálnak balra a színről.

6. jelenet

Attila hátulról bejön, leül a köztes tér asztala mellé, szemben a közönséggel, s elmond egy strófát a Születésnapomra című verséből, amelyet majd utolsó születésnapjára ír.

JÓZSEF ATTILA

Lehettem volna oktató,
nem ily töltőtollkoptató
szegény
legény.

De nem lettem, mert Szegeden
eltanácsolt az egyetem
fura
ura.

Az idézet elhangzása után is a helyén marad, lehajtja a fejét.

Jolán jobbról belép a szalonja díszletébe, de nem ül le, csak a közönség felé fordulva elmondja egy emlékét.

JÓZSEF JOLÁN Amikor Horger Antal eltanácsolása után fölvettem a

kérdést, mi volna, ha Attila a bécsi egyetemen tanulna tovább, öszszevissza csókolt örömeiben. 1925 szeptemberében hajóval utazott Bécsbe.

Jobbra kimegy.

A vetítón megjelenik a Simplon kávéház külső képe, valamint Ignotus Pál fiatalkori portréja.

Ignotus hátulról belép, megáll Attila mellett, s ő is a közönségnek beszél.

IGNOTUS PÁL Attilával régi barátok voltunk. De hogy együtt van elvégezni való dolgunk a magyar életben, arra csak a harmincas évek derekán jöttünk rá. Barátságunk nem volt egyenletes hőfokú. Ő húsz év körül járhatott, én négy évvel idősebb voltam nála, amikor a Simplon kávéház teraszán összeismerkedtünk. Amikor megtudta, hogy a Nyugat alapító főszerkesztőjének a fia vagyok, egészen föllelkesült.

Attila föláll, Ignotusra mosolyog.

JÓZSEF ATTILA Ön az? Hát annak nagyon örülök.

Vadul rázzák egymás kezét, majd körülnéznek, és hangosan elnevetik magukat.

Attila kimegy.

IGNOTUS PÁL *(ismét a közönségnek beszél)* Egy vagy másfél évvel a József körúti kézfogás után már úgy láttam viszont őt a Bécs környéki Hermes villában, mint az emigráció deres fejű szellemi nagyjainak fiatal kedvencét.

A kivetítón feltűnik a lainzi Hermes villa és Hatvany Lajos fényképe.

A kastélyt Hatvany Lajos bérelte. Itt látta vendégül a többi magyar

emigráns író, Ady híveit és barátait... Attila olyan volt köztük, mint egy kölyökpuli; göndör, virgonc, hetyke és incselkedően alázatos. Suhanc létére is tiszteletet ébresztően gazdag múlt állt már mögötte, közép- és főiskolai botrányokkal, eltanácsolásokkal, istenkáromlás vádjával, elmarasztaló bírói ítélettel, nyomtatásban megjelent versekkel és nyomorban eltöltött esztendőkkel. Ezt úgy hordozta, mint ígéretet a dicsőséges jövőre.

Juhász belép balról, leül középen az asztal melletti székre, nyomában Attila, aki a lábához kuporodik. Ignotus az asztal másik végén emlékezik tovább.

Juhász Gyula 1926 tavaszán, amikor látogatóként járt Bécsben, Hatvanyt is fölkereste. Attila körülvakogta és körüllefetyelte a költőt; úgy helyezkedett kopott kabátjának védelme alá, mint ahogy az előzékeny juhászkutya fogadja el a pártfogást fogyó erejű gazdájától, akit igazában ő kalauzol, ő támogat, majdnem ő tart el. Látnivalóan büszke volt arra, hogy Juhász Gyula látnivalóan büszke rá...

Ignotus Pál kimegy.

Attila átül Juhász mellé, a szék melletti padra. Egymásra mosolyognak.

JUHÁSZ GYULA No, jó helyre hoztam? Ezek az ismeretségek még hasznára lehetnek – bár otthon most mindenkit feketelistán tartanak számon.

JÓZSEF ATTILA Semmi sem tarthat örökké!... És nagyon hálás vagyok Gyula bátyámnak, hogy összeismertetett Ady mecénásával meg az öreg Ignotusszal! Képzeld, Pali apja felajánlotta, hogy ír néhány elismerő sort a *Tiszta szívvel* cí-

mű versemről a Nyugatban! Arról, amely miatt Horger Antal eltanácsolt a szegedi egyetemről.

JUHÁSZ GYULA Büszke lehet magára – és a szerencséjére.

JÓZSEF ATTILA Az vagyok, és szeretnék most mindenben Gyula bátyám segítségére lenni. Kassák és Németh Andor után kivel találkozna még szívesen?

JUHÁSZ GYULA Egyelőre több mindenkit ismerek itt személyesen, mint Maga!

JÓZSEF ATTILA Akkor másképp kérdezem. Mit szeretne látni Bécsben mint turista? Elkísérem minden-hová – én már jól kiismerem magam a városban.

JUHÁSZ GYULA Akkor térjünk be egy virágüzletbe, és keressük meg Tömörkény István egykori kaszárnyáját: szeretnék egy csokrot rakni a lépcsőre, ahol járt... Ma vagy holnap színházba, moziba is elmennék. Mit játszanak mostanában Bécsben?

JÓZSEF ATTILA Itt rendez Max Reinhardt, a berlini Deutsche Theater igazgatója.

JUHÁSZ GYULA Reinhardt? Nagyszerű! Lassan húsz éve már, hogy láttam őt a Vígszínházban. Wedekind darabját, *A tavasz ébredését* rendezte, és játszott is benne. A karzaton együtt szorongtunk Kosztolányival és Csáth Gézával: forró színházi este volt.

JÓZSEF ATTILA Megnézem, mivel vendégszerepel most Bécsben... De addig moziba is elmehetünk; Eisenstein *Patyomkin páncélosát* vetítik a héten.

JUHÁSZ GYULA Szerezzünk jegyet mindkét előadásra... Aztán menjünk el a Szépművészeti Múzeumba! Feltétlenül látnom kell Luini *Saloméjának* eredetijét!

JÓZSEF ATTILA Élménydús napok várnak ránk, Gyula bátyám!

JUHÁSZ GYULA Igyunk erre egyet, Attila – és megkérem, tegezzen vissza ezután.

JÓZSEF ATTILA Boldogan!

JUHÁSZ GYULA *(kezét nyújtja)* Hát akkor, szervusz, öcsém!

Attila lelkesen parolázik, majd össze-ölelkezik Juhással.

JÓZSEF ATTILA Szervusz, apám helyett szellemi atyám!

Juhász szórakozottan kibontakozik az ölelésből.

JUHÁSZ GYULA Várj egy kicsit, Attila, menj előre, és foglalj három helyet a sarki vendéglőben! Szalay József, a szegedi rendőrkapitány is csatlakozik hozzám, akivel együtt érkeztem... Nekem még föl kell adnom egy levelet.

Attila középen kimegy a színről.

Juhász az asztal mellé ül, képe-slapot vesz elő, s mosolyogva írni kezd, hangoosan olvasva üzenete szövegét.

JUHÁSZ GYULA „Bécs, 1926. május 11. Kedves Irmim, számtalanszor gondolok arra, milyen jó lenne, ha maga momentán itt lenne! *(E momentán történetét majd elmesélem a kandalló mellett, otthon.)* Pick Móric keresett telefonon, de én magyar telefonon se tudom megértetni magamat tókésekkel, hát még osztrákon! A bécsi népet szeretem és tanulmányozom. *(S a bécsi szépet!)* Homlokcsókok özöne Juhász Gyulától.”

Elégedetten írja alá a küldeményt, s egy postaládát keresve, távozik.

Fölhangzik Juhász Gyula Szerelem? című versének megzenésített változata, Ruttkai Éva előadásában,

a vetítón megjelenik a videofilm archív benyomást keltő képe is (kerिंगzó táncos pár).

URL: <http://www.youtube.com/watch?v=UyCJXtCHjDA>

Vége az első résznek.

MÁSODIK RÉSZ

1. jelenet

Halk cigányzene hallatszik. Balról bejön Juhász és Kilényi, s a köztes teret szimbolizáló vendéglői asztal mellé ül. Juhász korsó sört kortyolgat komótosan. Kilényi türelmetlenül asszisztál az ivásathoz, de legyőzi mehetnékjét. Papírszalvétát vesz elő, ráír valamit, majd az asztal alatt odacsúsztatja Juhásznak, aki rögtön elolvassa. Az üzenet szövegét Kilényi suttova artikulálja.

KILÉNYI IRMA Szóljon, ha haza akar vinni, mert addig megszököm mással! Tízezerig ihat a kontómra. Tovább nem!

Juhász elmosolyodik, ceruzát vesz elő, s a papírszalvétára rója a választ, majd ugyancsak az asztal alatt átadja Kilényinek a „levelet”, aki rögtön olvasni kezdi. Juhász hangján halljuk saját üzenete szövegét.

JUHÁSZ GYULA Szilárd vagyok, mint észak csillaga, s három korsón alul nem adom. Azután lehet beszélni diszkrét távozásról.

Kilényi megengedően biccent, mint egy tudomásul véve az „ultimátumot”.

A továbbiakban alig mozdulnak a jelenet végéig – de a cigányzene elhalkul.

A jobb oldali polgári lakás íróasztalánál Jolán levelet olvas, körülötte papírhalmoz, borítékok.

JÓZSEF JOLÁN Nahát, miket írsz, Attila!

Attila hangja a háttérből hallatszik, amint Jolánnak írt levele szövegét olvassa.

JÓZSEF ATTILA „Elhatároztam, hogy levelekben folytatólagosan komoly dolgokat tárgyalok veled, de hát még nem is válaszoltál. Végeredményben is az általam fölfedezett transznegatív elektronok nem olyan érdekesek, mint egy bridge-parti...”

JÓZSEF JOLÁN (kommentálja a levelet) „A művészet és a negatív universum” elmélet már egy év óta folyó püngerüc-játék volt köztünk, de én sehogyan sem tudtam követni Attila gondolatmenetét. Ezután közösen írtunk egy regényt. Öt vagy hat fejezetet keresztül válogatott halálnemek és agyafűrt feltámasztások váltakoztak művünkben, amelyet azzal hagytunk abba, hogy majd folytatjuk, ha ő visszajön Bécsből.

JÓZSEF ATTILA (még mindig a háttérből) „Darabod díszletéhez ajánlom a következőt: Az egyik asztalon két hurkatöltő, de ezeket még a függöny felgördülte előtt kiviszik és később sem szerepelnek...”

JÓZSEF JOLÁN (felszabadultan) Hahaha! Óriási!... De nehogy azt hidd, hogy meggyőztél az avantgárd ötleteiddel! Szabad verset szerintem bárki tud írni, még én is, ráadásul csupa betű-rímmel! Figyelj csak:

Foszló felhőkön fekete fű nő s
Fáradtan függ fakó falvak felett.

A füstös fejű főnök folyton fürdik
a folyóban
S fura fügét fal a fehér fátyol
fókuszában.

JÓZSEF ATTILA „Hamarosan megkapod részletes kritikámat. Addig is várom M betűs versedet...”

Juhász és Kilényi a vendéglőasztal mellől halkán távozik, balra.

Jolán föláll, átül középre, a „köztes” térbe, levelet ír, s közben hangosan olvassa a szövegét.

JÓZSEF JOLÁN „Attilám! Egy grazi szanatóriumból írok. Elég annyit tudnod, hogy ha ez a kezelés nem segít rajtam, akkor – pesti nyelven mondva – régen rossz nekem. Mennyi mindent el kellene felejtennem, hogy vidám szívvel mehessek innen haza. De ha az embernek az a betegsége, hogy nem tud felejtetni, az olyan, mintha attól szenvedne, hogy állandóan ver a szíve...”

JÓZSEF ATTILA *(még mindig a háttérből)* „Lucie-kém kedves, tudom, hogy rakoncátlan idegeid ismét olyan dolgokat követtetek el veled, amikhez jogod van. Nekem azonban szintén jogom van erről téged lebeszélni. Az ember élete, hidd el: nem küzdésből, hanem választásból áll, ami annyit jelent, hogy valamit vagy igen, vagy nem teszünk... Írd meg az emlékirataidat, előbb első személyben, aztán átteheted harmadikba, vagy ha teljesen eredeti akarsz lenni, hát másodikba. Vagy tanuld meg a metrumokat és írd verset! Biztosítlak, hogy ezzel a módszerrel gyógyuló, tehát produktív felé haladó ember leszel. Nem úgy igaz, hogy aki beteg, az nem dolgozik, hanem: aki nem dolgozik, az beteg.”

A vetítővászonon megjelenik Vágó Márta és Attila közös fényképe.

Jolán a közönséghez fordulva tovább emlékezik.

JÓZSEF JOLÁN Amikor Attila hazajött Párizsból, komoly szerelem ébredt benne Vágó Márta iránt, s elhatározták, hogy összeházasodnak. Márta édesapja franciámagyar levelezői állást szerzett leendő vejének, Mártát pedig elküldte egy évre Londonba, azzal az ígérettel, hogy ha a próbaesztendő után is annyira szeretik egymást, áldását adja rájuk... Soha ilyen boldognak nem láttam Attilát, mint ekkoriban. Kora hajnalban talpon volt, friss kedvvel indult hivatalába. Minden gondolata a menyasszonya volt, hosszú leveleket írtak egymásnak. Aztán egyszer csak Márta levelei rövidebbek lettek, ritkábban érkeztek, s amikor végleg elmaradtak, Attila belebetegedett a csalódásába...

Eltűnik Vágó Márta és Attila képe.

Egyik este bementem a kisszóbába, ahol egyedül üldögélt a sötétben. Szerettem volna megvigasztalni. De alig szólaltam meg, hangos zokogásba tört ki. Fejét az ölembe ejtette, ömlöttek a könnyei, olyan elkeseredetten sírt. Nem lehetett mást tenni, csak vele zokogni...

Rövid időre megjelenik az a csoportkép, amely az idegszanatóriumba utalt Attilát ábrázolja.

Komoly beteg lett. Súlyos neurasténia diagnózissal szanatóriumba utalták.

*Feláll, kimegy a színről.
A kép eltűnik.*

2. jelenet

Kilényi és Juhász a költő íróasztala mellett ülve, cikkeket olvas.

A vetítón megjelenik Juhász szakállas önkarikatúrája.

KILÉNYI IRMA Ma kaptam meg postán a Bácsmegeyi Naplónak azt a számát, amelyben a Magával készült interjú mellett a szakállas karikatúráját is közlik.

JUHÁSZ GYULA Mutassa! Igen, emlékszem! Ez a riporter akkor csípett el, amikor Pesten jártam az ősszel. Mindenáron a szörzetemről faggatott.

KILÉNYI IRMA No és mit hozott föl a borotvátalanság védelmében? *(Olvasni kezdi a cikket.)* „Már anynyi bajom volt a szakállammal; az ébredők majd’ elagyabugyáltak. Öreg galíciainak néztek. De azért nem vágattam le. Hiszen egyebem sincs, mint a szakállam!” Maga ezt nyilatkozta, és az újságíró hozzátette: „És megcirógatta apáskodó szeretettel.” Mármost a szakállát... *(Fölnevet.)* Jaj, ez nagyon tetszik. Hadd olvassam tovább!

JUHÁSZ GYULA Olvassa csak!

A szakállas karikatúra eltűnik.

KILÉNYI IRMA Arra a kérdésre, hogy mi hozta Pestre, Maga így felelt a riporternek: „a nyugtalanság – és a Szépművészeti Múzeum. Itt töltöm szabad perceimet. Már minden zegét-zugát ösmerem. Aztán menekülök vissza a Tisza partjára.” *(Juhászra néz, elismerően.)* Nahát, ez szép lokálpatrióta-nyilatkozat volt!

JUHÁSZ GYULA De attól még igaz! Sehol máshol nem tudnék élni.

KILÉNYI IRMA Az eszébe sem jutott, hogy önállósítsa magát, és elköltözzön az édesanyjától?

JUHÁSZ GYULA De, eszembe jutott, csakhogy képtelen volnék ellátni magam.... És félek is változtatni az életmódomon... Olyan sokat kellett távol élnem tanár koromban az anyámtól és a szülői háztól, hogy most már nem szívesen váltanék.

KILÉNYI IRMA Értem... De azt tudja, ugye, hogy bármiben számíthat rám...

Kisiet.

Juhász vágyakozva néz utána, majd ismét a postájába temetkezik. Újabb levelet bontogat, melynek szövegét Jolán hangján halljuk, a takarásból.

JÓZSEF JOLÁN „Kedves Juhász Gyula! Vásárhelyre költöttünk a sors bogaras szeszélyei folytán. Reméljük, mihamarabb felkeres bennünket. Kiváló hálóhellyel, jó konyhával, üdítő borocskával és szerető szívvel várjuk, és gondolom, e sok csábító dolognak nem sokáig fog ellenállni... Megragadom az alkalmat, hogy szívből gratuláljak Babits bölcs belátásához, hogy a »Farkas Zoltánok« mellett elsősorban a Juhász Gyuláknak kell következni... Melegen üdvözli Makai Ödönné Hódmezővásárhely, Szentesi-ucca 24.”

Juhász tűnődve maga elé mered, leereszti a levelet.

JUHÁSZ GYULA Hát már köztudott a Baumgarten-díjam? Nem kell tovább izgulnom, hogy Babits leahagy-e a névsorból?

Kilényi belép, levelet lobogtat ő is.

KILÉNYI IRMA Gyula, képzelje, Ignotus Pál sürgős interjút kér magától. Engem kért meg, hogy szervezzem meg a találkozását a pesti újságírókkal, akik az Est-lapokban

bemutatják a Baumgarten-díjasokat.

JUHÁSZ GYULA *(izgatottan)* És mit fognak kérdezni? Sok interjút adtam már életemben, de most zárban vagyok. Mi lesz, ha kiderül, hogy méltatlan vagyok a kitüntetésre?

KILÉNYI IRMA *(meghökkenve)* Ezt hogy érti?

JUHÁSZ GYULA Azt olvastam, hogy az alapító szándéka szerint nem műveket, hanem embereket jutalmaznak a négyezer pengős évdíjjal. Vagyis: olyasvalakinek adják az elismerést, akitől még remekműveket várnak. Tőlem viszont már nem várhatnak semmit! Elfogytak a rímek, megsántultak a versek. Nem írok többé! Nem tudok írni! Kiegyezett az agyam!

Leborul az asztalra, hisztérikusan sír. Kilényi odamegy hozzá, simogatja a homlokát, vigasztalja.

KILÉNYI IRMA Jaj, ne nehezítse meg a barátai dolgát! Hiszen tudja, hogy mindez nem igaz! Betegesen alulértékeli önmagát! A díjat pedig csak vegye át nyugodtan, hiszen megérdemli! Jobban, mint bárki más ebben az országban!

Csöngetnek. Kis várakozás után belép Attila, könyvvel a hóna alatt.

JÓZSEF ATTILA Bocsánat, rosszkor jöttem?

KILÉNYI IRMA Ellenkezőleg: a legjobbkor. Gyulán eluralkodott a kishitűség érzése.

Attila részvevően odasiet, Juhász vállára teszi a kezét.

JÓZSEF ATTILA De hát mi okod van erre, Gyula bátyám?

JUHÁSZ GYULA *(fölnéz, zavartan magyarázkodik)* Ha belegondolok,

hogy Nagy Lajos milyen nagy tehetség, és filléres gondokkal küszködik, szégyenkezem, hogy én kapom a díjat, és nem ő...

JÓZSEF ATTILA *(biztatóan)* Rá is sor kerül majd, meglátod!... *(Torkát köszörülve, magabiztosan.)* És remélem, egyszer rám is!... Te csak utazz föl bátran Pestre! Arasd le a jogos dicsőségedet!

JUHÁSZ GYULA *(bizakodva)* Azt mondjátok?... Hát jó... Akkor Irimi, kérem, vegye meg a vonatjegyet, nehogy holnapig meggondoljam magam!

KILÉNYI IRMA Még csak az kéne! Máris indulok.

JÓZSEF ATTILA *(utánaszól)* Irma, kérem, várjon, én is az állomásra tartok... Csak az új verseskötetemet szeretném átadni Gyula bátyámnak.

Kilényi megtorpan, visszafordul, vár. Attila a kötetét Juhász kezébe adja. A költő szórakozottan lapozgatja.

JUHÁSZ GYULA Lássuk, mit írt az én „szerelmes fiam”? „Nincsen apám, se anyám”. Hm... Mi lett a Szépség koldusából? A „világ árvája”?... Mellbevágó, fájdalmasan szép.

Az asztalra akarja tenni a kötetet.

JÓZSEF ATTILA *(megbántottan)* A dedikációt meg sem nézed?

JUHÁSZ GYULA *(a zsebében kotorászik)* Nem találom a monoklimat... Olvasd fel inkább!

József Attila átveszi a kötetet, áhítatosan olvassa az ajánlás szövegét.

JÓZSEF ATTILA „Juhász Gyulának, igaz barátsággal, tiszta szeretettel, köszönöm Néked e könyvvel, hogy vagyok... Elhagyatottságomban erőt adnál, buzdítanál, ha szólalnál – mint egykor, legelőször – e

dalocskák felől a Széphalomban.
Ölel Attila”

JUHÁSZ GYULA *(meghatódva)* Köszönöm, drága fiam... Rakd ide az asztalra... Elolvasom, amint tudom. Most nagyon kimerültem.

JÓZSEF ATTILA Pihend ki magad, majd szólok édesanyádnak, hogy alszol, ne háborgassanak... Tizennyolcadikán pedig várunk Pesten, a díjátadáson!

Kilényi Irmával együtt ágyba segíti a költőt, aki rögtön a „fal felé” fordul.

JÓZSEF ATTILA Szép álmokat, Messterem! Erősítsd meg magad!

Lábujjhegyen távozik, Kilényi követi.

Az előtérben álló ágy a következő jelenetekben állandó tartózkodási helye lesz Juhász Gyulának, mind otthoni, mind kórházi környezetben.

3. jelenet

Kilényi Irma balról bejön, saját szobadísztetében ül le, ahol rendszerint olvas, ír, telefonon intézkedik. Most éppen levelet bont.

KILÉNYI IRMA No végre, megjött az orvosi nyilatkozat. *(Hangosan olvassa.)* „1929. március 2. Igazolom, hogy Juhász Gyula úr, költő, szegedi lakos súlyos psychoneuroziszban szenved. Egészségének helyreállítása végett feltétlenül szanatóriumi ápolásra és psychoanalitikai kezelésre van szüksége. Ajánlom Dr. Felmann Sándort, Bp. Baross u. 43. sz. Dr. Rapaport Samu bel- és ideg orvos”

Telefoncsörgés, Kilényi fölveszi a kagylót. A kivetítőn megjelenik Dénes Zsófia fényképe.

KILÉNYI IRMA Halló! Kellner optika!... Igen, Kilényi Irma vagyok...

(Izgatottan.) Dénes Zsófia? A Reggeltől? Üdvözlöm, Zsuka aszszony!... Lázár Miklós főszerkesztő már jelezte, hogy hívni fog... Sajnos, nincsenek jó híreim. Gyula Budán, a Siesta szanatóriumban fekszik, a zárt osztály „Bizalom” emeletén... Nem szívesen fogad látogatókat, de remélem, Magával, Ady egykori menyasszonyával, kivételt tesz.

Szünetet tart, míg a telefonáló kérdése elhangzik, aztán válaszol.

Hogy mi a baja?... Nem fogja elhinni, annyira szokatlan. Gyulát megbénította a siker. Nem örül a Baumgarten-díjnak, sem a Hárfa, sem a Holmi című kötetének, pedig mennyire várta a megjelenésüket!

A kivetítőn megjelenik a Hárfa és a Holmi kötet címlapja.

Irtózatos lelkifurdalás gyötri azok miatt, akik nem kapták meg a díjat. Legszívesebben visszacsinálna mindent. Ezt tudnia kell, mielőtt meglátogatja... Kérem, legyen tapintatos velem!... Türelmetlenül várom a beszámolóját! Áldja meg az Isten!

Sírással küszködve teszi le a telefonkagylót.

A vetítőn megjelenik a Siesta szanatórium és Juhász Gyula meggyötört arcú fényképe.

Kilényi levélpapírt vesz elő, írni kezd, s hangosan olvassa, amit papírra vet.

KILÉNYI IRMA „Szeged, 1929. március 30. Drága Juhász Gyula! Húsvétra, a születésnapjára sok-sok, őszinte szívből jövő jókívánságot küldök. A napnak minden percében, minden gondolatommal és érzésemmel ott vagyok Maga

mellett. A kötetek sikeréhez gratulálok, tudtam én ezt előre, de Maga nem hitte el nekem! Ebben a szomorú, sivár húsvétban a leggyönyörűbb ajándék, hogy végre megjelentek. Gyógyuljon meg, drága Juhászkám, s jöjjön mielőbb hozzánk, haza, ezt kéri meleg baráti kézszorítással a Maga hálás, öreg titkára.”

Átolvassa a levelet és lezárja a borítékot. A jelenet végéig ott marad a színen.

Juhász változatlanul az ágyon fekszik, a fal felé fordulva.

A vetítón megjelenik Szabó Lőrinc fényképe, aki most bejön, s leül a köztes tér padjára. A közönséggel szembenézve hangosan emlékezik.

SZABÓ LŐRINC Tizenhét évvel voltam fiatalabb Juhász Gyulánál. 1929-ben, amikor bevitték a Kékgolyó utcai Schwartzler-szanatóriumba, a szomszédos Németvölgyi úton laktam. Barátai, kortársai és szegediek eleinte sűrűn látogatták. Én az ismerős jogán és csak később mentem el hozzá, mikor azt hallottam, hogy nagyon egyedül van. Nem tudtam, hogy ő maga riasztja el látogatóit a hallgatásával, tökéletes passzivitásával. Nem felel semmi kérdésre, csak ül a szobájában vagy a kertben, mint egy élőhalott. Amikor felkerestem, már teljesen kizárta magából a külvilágot.

Juhász felül az ágyon, kataton állapotban, üres szemmel a távolba néz.

Szabó Lőrinc átmegy a bal térfelre, Juhász betegágya mellé, s miközben folytatja az emlékezést, el is játssza a felidézett gesztusokat.

Elfogultságomat leplezve köszöntöttem (bólint Juhász felé), vála-

szul egy pillanatra rám emelte ki-
mondhatatlanul szomorú szemét.

Juhász Gyula látogatójára pillantva, elgyötörten préseli ki magából a szavakat.

JUHÁSZ GYULA Fáj, rettenetesen fáj.
SZABÓ LŐRINC (ismét a közönség felé fordul) Ennyit mondott csak, alig hallhatóan. Eltorzult, tüskészakállas arcán látni lehetett a dermedező kint. Orvosai elég reménytelennek látták az állapotát. Dr. Hajdu Lili pszichiáter mániás-depressziós elmezavart diagnosztizált nála... Látogatásom első megdöbbenő negyedórája után valami felelősség- és szégyenérzet kezdett szorongatni. Miért mentem hozzá? Hogy lássam a különös esetet! És szörnyülködjem utána? Hát nem tudok segíteni?... Szégyelltem, hogy élek, hogy nemsokára magára fogom hagyni, hogy a szomszédban ebéd és feladat és gyermek vár. Mint gyors ragály, szállt meg a sötétsége...

Félig Juhász felé fordul, úgy beszél róla és magáról.

Megpróbáltam kirángatni ebből az állapotból, azonosultam vele lelkiileg, kísérletezni kezdtem. Igazat adtam neki mindenben, hogy ingereljem.

Fölemeli a hangját, miközben Juhászhoz beszél.

Állj bosszút a kínzódon azzal, hogy nem veszed tudomásul! Kezdd figyelni agyadban az iszonyúság férgzeit, és mondd nekik azt, amit én szoktam mondani a szenvedésnek: „nem fájsz, hanem érdekelisz!”

Juhász Gyula eleinte meghökkenve, majd fokozódó érdeklődéssel hallgatja.

Szabó Lőrinc mind szenvedélyesebben folytatja a különös „terápiát”.

Hányszor hittem azt, hogy már nincs értelme semminek – mert olyan bűnös gondolataim támadtak, amiért a pap sem adna feloldozást. Gondolj Baudelaire verseire! Magamban is fölfedeztem a romlás virágait. De attól a perctől kezdve, hogy rájöttem, mi rejtőzik a bűneim mögött, elillant a fájdalom... *(Hangot vált.)* Ugye, jól tudom, hogy Te is vonzódsz a buddhizmushoz?

JUHÁSZ GYULA Igen... Fiatalkorom óta.

SZABÓ LŐRINC Márpedig ez a buddhista önmegváltás lelkigyakorlata... Ezzel a módszerrel minden gyötrő szenvedésen túljuthat az ember... Ha nem is a nirvánáig... *(Hirtelen váltással.)* Egyébként mivel gyógyítanak itt a szanatóriumban?

JUHÁSZ GYULA *(lassan, tompán, jelentőségteljesen)* Ópiummal.

SZABÓ LŐRINC Az ópium hatásos nyugtatószer – de nyilván tudod, hogy könnyen függést okozhat... Nem érzed azt, hogy mostanában kevésbé hat, mint a kezdet kezdetén?

JUHÁSZ GYULA Nem... Nem hiszem... Váltakozó adagokban kapom...

SZABÓ LŐRINC Értem. Óvatosak az orvosaid; ügyelnek, nehogy rá szokj a nyugtatóra... De hát nemcsak patikaszer van a világon... Nem szoktál sétálni?

JUHÁSZ GYULA Régebben nagyon sokat kószáltam a városban, a Tisza partján meg Tápén... Itt csak néha megyek ki a kertbe... Ha borús az ég... Irritál a napsütés.

SZABÓ LŐRINC Pedig érdemes volna túltenned magad a főbiádon!...

Négy fal között sokkal inkább kínosnak a rossz gondolatok, mint a szabadban, mozgás közben... Mit szólnál, ha egyik nap kirándulnánk a környékre? Bárhová elkísérek, ahová csak akarod.

JUHÁSZ GYULA *(bizonytalanul)* Nem is tudom... Talán... a Farkasréti temetőbe elmehetnénk, Tóth Árpád sírjához.

SZABÓ LŐRINC Rendben van, holnap ebéd után érted jövök.

Juhász visszafekszik az ágyába, de már nem fordul a fal felé.

A vetítövásznak megjelenik Tóth Árpád síremléke.

SZABÓ LŐRINC *(a közönséghez)* Másnap gyalog indultunk a Farkasrét felé, aztán villamosra ültünk. Nem akart felszállni, zavarta a sok ember, de én kieroszakoltam, hogy idegenek testi közelségébe kerüljünk. Úgy gondoltam, hogy kész helyzetben könnyebben leküzdí a tömegiszonyát... Amikor a temetőbe értünk, megjásztottam a tájékozatlant. Noha jól tudtam, merre található a sír, az öröknél kérdezősködtem, és őt is bevontam a nyomozásba. Felvillanó érdeklődésénél fogtam meg, így irányítottam az aktivitását...

Juhász felül az ágyában, s hangosan elmondja Tóth Árpád sírjánál című versének kezdő sorait.

JUHÁSZ GYULA

Halotti koszorú helyett
Kivitem hozzád szívemet,
Költő és testvér, bús, szelid,
Lelkembe zsongtak rímeid.

Visszahanyatlík az ágyba.

SZABÓ LŐRINC *(a közönséghez)* Legközelebb valóságos „csoda” történt: eljött hozzánk ebédelni,

a Németvölgyi útra. A másfél óra zavartalanul, sőt aránylag vidáman telt el. Mindenből „rendesen” evett, a palacsinta különösen ízlett neki, mindössze a kés-kanál-villa használatában látszott rajta zavartság és figyelmetlenség. Bor, orvosi tilalomra, nem volt az asztalon. Délután már egy Nietzsche-vel, egy lélektani és még két más könyvvel csengetett be a csudálkozó portáshoz... Aztán átmene-tileg meggyógyult, és hazautazott Szegedre.

Kimegy a színről, a hátsó közlekedési útvonalon.

Kilényi Irma mindeddig a szobájában ült. Most levélpapírt vesz elő, és hangosan olvassa, amit ír.

KILÉNYI IRMA „Igen tisztelt Szabó Lőrinc! Juhász Gyula megbízásából küldöm Önnek a mellékelt képet; azt hiszi, örömet fog okozni vele. Pár hét óta a szegedi idegklinikán fekszik, de örömmel írhatom, hogy javul a depressziós állapot, mindig több és több érdeklődést tanúsít a külvilág dolgai iránt, sőt már karácsony előtt három szép verset is írt. Az Ön Pesti Napló-beli karácsonyi költeményét a belső végtelenről, nagy elragadtatással olvasta, s állította, hogy ezt Ő inspirálta. »Lássa, valahogy ezt a verset én éreztem, s Szabó Lőrinc írta meg« – mondta másnap. Igen gyakran beszélget Önről, felejthetetlen emléke az Önnél töltött nap.”

Szabó Lőrinc bejön, leül közepén, a bal térfél felé fordulva levelet ír, hangosan olvasva saját szövegét.

SZABÓ LŐRINC „Kedves Gyulám, – végtelenül jólesett megemlékezésed. Én is meg vagyok róla győ-

ződve, hogy amit egymásnak a szanatóriumban panaszolgattunk, megmaradt bennem. Sőt azt hiszem, nemcsak abban a karácsonyi versben, amelyről írsz, hanem talán másutt is megmarad a nyoma, bár egy kis kétségbeesésért és sötétségért igazán nem kell a szomszédba mennem. Közben nálunk nagy újság lett: december közepén megszületett a kisfiam. Mindnyájan megvagyunk, legjobban a kicsikék. A minap csörögés ebédnél eszébe jutottál a kis Klárának is!... Van még néhány jó könyvem, gyere fel értük. A viszontlátásig sok-sok szeretettel ölel igaz barátod és vetélytársad, Szabó Lőrinc.”

Kilényi Irma új levelet ír; Szabó Lőrinc a köztes térben ülve olvassa a neki szóló sorokat.

KILÉNYI IRMA „Igen tisztelt Szabó Lőrinc! Legyen kedves, nézzen utána, megkapta-e a Pesti Napló Juhász Gyula közlés céljából beküldött »A Rémm« című versét, s ha igen, miért nem keríti sorját. Gyulát nagyon bántja, mert egyrészt azt képzelem, olyan rossz a vers, hogy nem lehet közölni, másrészt mert Szabó Lőrincnek van ajánlva s Önnek akart örömet okozni vele. Tegnap már engem is megbántott, hogy talán be sem küldtem.

Egyébként alig merem leírni, mert még nekem is hihetetlen: végre visszakaptuk a régi, drága Juhász Gyulát. Vidám, közlékeny és a világon minden érdeklő; csodálatos hatással volt rá az újabb Baumgarten-díj. A minap azt mondta: »Az első Baumgarten lesújtott, a második fölemel.« Csak kiengednék végre a klinikáról. Szegénykém sokat humorizál

afölött, hogy az elmekórházban kell átvennie a díját... Nem bánok én már semmit, csakhogy már itt tartunk. Ezt a tíz hónapot képtelen volnék még egyszer így végigélni.

*Mindketten kimennek a színről; Kilé-
nyi balra, Szabó Lőrinc közepén.*

4. jelenet

*Jolán bejön, leül a lakását jelképező
jobb oldali díszletben, és fennhangon
folytatja emlékezését, a közönséghez
fordulva.*

JÓZSEF JOLÁN Attilával gyakran találkoztam Pesten a Japán kávéházban. Itt olvasta fel „tárgyi kritikái” tanulmányát Babits Mihály verseskötetéről. A kávéházban tanyázó fiatal írók és költők fejüket csóválták a vakmerőségen. De a bántó hangú írás „Az istenek halnak, az ember él” címmel megjelent A Toll című kritikai folyóiratban, s ezzel egy életre megbántotta Babitsot, a Nyugat szerkesztőjét, a Baumgarten-alapítvány főkurátorát. Később keserűen bűnhődött azért, ami pedig nem volt más, mint fiatalos hév és a célon túllövő elmejáték.

Jolán kimegy a színről.

*A vetítővászonon megjelenik a Ja-
pán kávéház korabeli képe.*

*Ignotus Pál hátulról bejön, leül a
középső asztal melletti padra. A kö-
zönség felé fordulva emlékezik.*

IGNOTUS PÁL Szerettem Attilát, de mind kevésbé bírtam elviselni. Idegesített a fegyelmezetlensége, mellyel a szavamba vág, narcisztikus szóöblögetése és hirtelen elrohogása a végső értelem és a teljes értelmetlenség határterületeire. Suhancos bája is elfakult: arca megnyúlt, nézése komorabb-

ra fordult; a puli, ahogy fölcseperedett, rövid lábával, himbálódzó tagjaival mindinkább egy dakszli formáját öltötte. Kezdett úgy hatni rám, mint egy zsémbes, elkényeztetett öleb... Először olyan fiúnak ismertem meg, aki talán felrob-bantaná a világot, hogy igaza legyen, de előbb átrohan a szoba túlsó sarkába fölsegiteni a kabátját bárkinek, aki történetesen tíz évvel idősebb nála. Később azonban úgy hatott rám, mint aki csak azért sem segíti fel.

Attila belép, Ignotushoz fordul.

JÓZSEF ATTILA Pali, de jó, hogy itt talállak, kérdeznék valamit... Ha sikerül lapot indítanunk...

IGNOTUS PÁL (közbevág) Úgysem sikerül.

JÓZSEF ATTILA De hátha... Mondd, ha sikerül... akkor nyugodtan szólíthatatom magam szerkesztő úrnak?

IGNOTUS PÁL Irigylem a gondodat.

JÓZSEF ATTILA Ne ironizálj, ezt te nem érted.

IGNOTUS PÁL Tudod, mit, szólíttasd magad máris annak.

JÓZSEF ATTILA No látod, milyen számár vagy. Hiszen az a baj, hogy ez a pincér mindig úgy szólít. Mit mondjak erre neki? Hogy Mesternek nevezzen, vagy költő úrnak, vagy Attilának? Még neki se legyek felnőtt? József úrnak nem szólíthat, azon mindenki röhög.

IGNOTUS PÁL Ne mondj neki semmit. Magyarországon e pillanatban számításom szerint 223 ezer embert szólítanak szerkesztő úrnak anélkül, hogy emiatt bármelyikükben ilyen lelki tusa indulna.

JÓZSEF ATTILA Az más. Azok komoly emberek, komoly hirdetési ügynökök, komoly álhírlapírók, azok

csinálhatnak valamit, közük van a világhoz. A költészet, az nincs.

IGNOTUS PÁL És már én sem vagyok itt.

Menni készül, kezét nyújtja Attilának.

JÓZSEF ATTILA *(ijedten)* Pali, Palcsi, Palcsinkó, ne menj most el.

IGNOTUS PÁL Még egy Palcsinkó, és rúgok. Mi több, Tilinkónak nevezlek.

JÓZSEF ATTILA Igazán ne menj most! Végre beszéljük ki magunkat. Ígyál még egy feketét, attól majd felfrissülsz.

IGNOTUS PÁL Tudod mit? Ha már ennyire terrorizálsz: ne rendeljünk valami egyebet? Mondjuk rumos teát, sonkával, pirítóssal? Megéheztem, biztosan te is. Meghívlak.

JÓZSEF ATTILA Azt nem lehet. Én marasztaltalak, te vagy a vendégem.

IGNOTUS PÁL Ne beszélj számárságot!

JÓZSEF ATTILA *(arcán a „furfangos csecsemő” kópés, incselkedő vonásaival)* Palcsi... no ne haragudjál... Pál, így jobb?... Hát igazán ragaszkodol hozzá, hogy a te vendéged legyek ma este?

IGNOTUS PÁL Ragaszkodom.

JÓZSEF ATTILA Hát nem bánom... De egy feltétellel. Hogy akkor ne egy szelet sonka legyen pirítóssal. Teljes vacsora legyen, rostélyos.

IGNOTUS PÁL Persze, édes Attilám. Bor is lesz hozzá: ennek a kávéháznak egészen jó saját töltésű palackjai vannak.

JÓZSEF ATTILA Nagyszerű. Látod, csak bánni kell tudni az embereket... Rajtad kezdtem.

Nevetve kimennek a színről, középen, hátra.

A kávéház képe eltűnik.

5. jelenet

Szabó Lőrinc hátulról bejön, helyet foglal a köztes térbeli asztal mellett. Levelet olvas.

Kilényi Irma a telefonos bal oldali díszletben ül, levelet ír.

KILÉNYI IRMA „Szeged, 1931. január 1. Kedves jó Szabó Lőrinc! Továbbítottam levelét Juhász Gyulának. Tudnia kell, hogy június 16-ika óta ismét az itteni idegklinikán fekszd: végigpróbálták rajta az összes létező gyógymódot, de állapotán mindez semmit nem változtatott. Édesanyjával a karácsony előtti szombaton hazavitük, de a depresszió otthon sem szűnt meg. Állandóan az öngyilkosság gondolatával foglalkozik, hisz' voltaképpen ezért kellett zárt intézetben tartani... Tudja, mit mondtott nekem? »Irigylem Ady Endrét, az legalább programszerűen tette tönkre az életét, de én még meghalni sem tudok, ahogy szeretnék!« – Most megint félek a Baumgartennel járó izgalmaktól, ez minden évben így van. Ő nem érdemli meg, ő nem bírja elfogadni, míg más költők nyomorognak stb. stb., de ha nem kapná meg, ez végzetes volna rá nézve, azt tudom... Nagyon kérem, ha ír még Neki, lehetőség szerint pszichizisztikus hangnemben tegye! Nem bírja el mások örömét. Hogy más egészséges, az előtte főbenjáró bűn. Ugye, ez nagyon különös, de így van! Sajnos, ez alatt a két év alatt olyan jártasságra tettem szert a pszichiátriában, hogy mindent tisztán látok, megértek és elfogadok...

Megcsörren a telefon, József Attila jelentkezik.

Távbeszélgetésük – Attila hangjának fölérősítésével – a nézők által is hallható.

KILÉNYI IRMA Halló, itt Kilényi.

JÓZSEF ATTILA Kezét csókolom, Irma. József Attila vagyok, Budapestről.

KILÉNYI IRMA Üdvözlöm, Attila! Gondolom, Gyula állapota iránt érdeklődik.

JÓZSEF ATTILA Igen... Aggasztanak a szegedi hírek... Hogy van Gyula bátyám?

KILÉNYI IRMA Sajnos, megint visszaesett... Az újabb Baumgarten-díjnak nagyon örült, fölrázta egy kicsit a passzivitásából, de csak ideig-óráig. Mostanában az a rögeszméje, hogy semmiképp nem akarja megérni az ötvenedik születésnapját, mert neki már nincs közönsége, őt már leírták, a fiatalok egészen más utakon járnak, mint amelyen ő elindult.

JÓZSEF ATTILA Irma, kérem, adja át neki az üzenetemet: alakuljon bárhogy az életünk, én mindig az Ő szellemi fiának tartom magam!

KILÉNYI IRMA (*meghatottan*) Köszönöm, Attila! Feltétlenül megmondom neki... És maga hogy van mostanában?... Nem látom a verseit a Nyugatban.

JÓZSEF ATTILA Sajnos, Babits rokonszenvét elvesztettem. Fogalmam sincs, hogyan tudom őt meggyőzni a tehetségemről. Gyula bátyám jóslata beigazolódni látszik: most nem a magasba, hanem a mélybe tartok az érvényesülés terén... De igyekszem onnan mielőbb kilábalni. Már készül az új kötetem is.

KILÉNYI IRMA Mi lesz a címe?

JÓZSEF ATTILA *Külvárosi éj.*

KILÉNYI IRMA Szép, szelíd, látomásos cím. Reméljük, Babitsnak is tetszeni fog.

JÓZSEF ATTILA (*izgatottan*) Irma!... Jól gondolom, hogy nem olvasták a tárgyi kritikái tanulmányomat Babits költészetéről?

KILÉNYI IRMA (*zavartan*) Nem, tényleg nem... Hol, mikor jelent meg?

JÓZSEF ATTILA A Tollban, még tavaly januárban.

KILÉNYI IRMA Azt sem tudtam, hogy létezik ilyen folyóirat. Szerintem Gyula sem olvasta...

JÓZSEF ATTILA Hál' istennek! Biztosan haragudna rám, hiszen neki Babits a legnagyobb tekintély... Különben is megbántam azóta, hogy olyan dühösen nekimentem...

KILÉNYI IRMA Nem lehet valahogy jóvátennie?

JÓZSEF ATTILA A verseimmel akarom lenyűgözni... Egészen más képp gondolok már rá, mióta Rapaport doktorhoz járok pszichoanalízisre...

KILÉNYI IRMA Étsy Emília férjéhez?... Nahát! Talán nem is sejti, mennyire imádta Gyula ezt a nagyszerű színésznőt! Azt mondta róla: „Adynak van egy Péchyje, nekem egy Étsym!”

JÓZSEF ATTILA Már hogyan sejténém, hiszen Juhász bátyám több verset is írt hozzá.

KILÉNYI IRMA De azt nyilván nem tudja, hogy a Kárász utcában egy házban laktam Rapaportékkal, és Samu doktor Gyulát is kezelte.

JÓZSEF ATTILA Hogyne tudnám. „Rapa” sokat mesélt a szegedi ismerősökről. Csak az a baj, hogy neki Móra Ferenc az első számú kedvence... Egyébként nagyon hatásos a gyógymódja. Segít visszaidézni a gyerekkori emlékeimet,

amelyeket már régen elfelejtetem. Ezek alapján írom az újabb verseimet.

KILÉNYI IRMA Gondolom, ezeket már a Nyugatnak szánja.

JÓZSEF ATTILA Természetesen – ha Babits is befogad.

KILÉNYI IRMA Nem félttem magát, Attila. Előbb-utóbb a Baumgarten-díjat is megkapja tőle. Ebben biztos vagyok.

JÓZSEF ATTILA Ez minden vágyam... De nagyon kérem, ne szóljon erről senkinek!

KILÉNYI IRMA (*mosolyog*) Hallgatok, mint a sír...

JÓZSEF ATTILA Hát akkor csókolom a kezét, kedves Irma.

KILÉNYI IRMA Vigyázzon magára, Attila.

Leteszi a kagylót. Újabb levelet ír, hangosan olvassa.

Közben a vetítővászonon megjelenik Tessitori Nóra fényképe.

KILÉNYI IRMA „Tessitori Nóra előadóművésznék, Kolozsvár... Kedves Nóra! Megbízatosodnak eleget téve, elvittem Juhász Gyulának leveled, de sajnós, ő olyan állapotban van, hogy nem válaszolhat reá. Melankóliája egy napra sem hagy alább; semmi életigenlés, törekvés, terv nincs benne, teljes apátiában él, nem érdekli a világon semmi, csak a betegsége, erről beszél folyton, s hogy milyen nagyon szeretne meghalni... Drága Nórám, ezt a sok szenvedést látni és nem segíthetni, az örületbe viszi az embert, hidd el! Elbújik az emberek elől, szégyelli az állapotát. Engem is csak azért enged maga elé, mert én ismerem őt egyedül, úgymond, s tudom, hogy ő ki volt... Volt egy fantazmagóriám, hogy ha egészséges lesz,

elviszem Itáliába, s mindent megmutatok neki, amit ő annyiszor megénekelt a verseiben, Giottót és Giorgionét, Dantét és Fra Angelicót, és Szent Ferencet testvéreivel, a galambokkal és virágokkal... Nem jutunk mi el oda soha már...

Leborul az asztalra, sírdogál, majd összeszedi magát, s folytatja a levélírást.

Nóra, hidd el, én az elképzelhető legnagyobb áldozatot is meghoznám érte, örömet odaadnám érte az életemet is, ha a régi Juhász Gyulát adhatnám vissza ezzel azoknak, akik őt szeretik. De ő olyan szívósan ragaszkodik a búskomorságához, oly makacsul dédelgeti a betegségét, hogy ez ejt engem legjobban kétségbe, hogy ő maga *nem akar* meggyógyulni. Fáj neki minden, ami régi életének emlékét idézi fel, nem bírja látni, hallani a verseit, szimbólumot lát mindenben... Hogy örülne-e, ha Te neki szavalnál, – erre nem tudok válaszolni. Oly kiszámíthatatlan a kedélyállapota, hogy ezt előre nem lehet tudni nála. Panaszkodik, hogy mindenki elfelejti, barátai meg sem emlékeznek róla, ő már halott, stb., s akkor lejön Kosztolányi, Karinthy, Babits, Hatvany Lajos – s nem engedi be magához őket. Szegény édesanyja annyit szegyenkezik, mert mindenkit el kell utasítania.

Drága Nórám, karácsonykor Pesten leszek a húgomnál, de természetesen mint 15 év óta mindig, Gyulának elküldöm a feldíszített karácsonyfát, annak nem szabad hiányoznia. Igaz, most már szivar és cigaretta nem lesz rajta, csak csillogó édesség, mert erről is leszokott. Nagyon kérek, küldj egy

kis erdélyi fenyőágacsát Gyulának, pár sorral, amit én az ő fájára aggatok fel, jó? Ennek örülni fog, ha nem is mutatja, de én tudom.

*Borítékba rakja a leveleket, és kisiet.
Tessitori Nóra fényképe eltűnik.*

6. jelenet

Attila bejön hátulról, leül a középső asztalhoz, ő is levelet ír.

A vetítővászon megjelenik Babits Mihály fényképe.

JÓZSEF ATTILA „Babits Mihálynak, a Nyugat szerkesztőjének. Igen tisztelt Uram! Kérem, vegye barátságos cselekedetnek, hogy verseimmel fölkeresem. Arra az esetre, ha megnyernék az Ön tetszését és szándékában állana közölni őket, megjegyzem, hogy november közepére egy verses füzetet fogok kiadni, melyben a küldött költemények is megjelennek. Ismételtlen kérem, vegye barátságos cselekedetnek jelentkezésemet és fogadja tisztelő üdvözetemet: József Attila.”

Ott marad egy darabig, válogat a versek között, melyeket a borítékba rak, és lassan távozik.

Babits képe eltűnik.

A bal oldalon Juhász felül az ágyában, és kifejezéstelen szemmel bámul maga elé.

Belép Kilényi, széket húz az ágya mellé és leül.

KILÉNYI IRMA Gyula, nézze, elhoztam a Nyugat legújabb számát. Attila, úgy látszik, meghódította Babitsot. Nagyon szép verse jelent meg.

Juhász a nő beléptére kicsit fölélénkül, kézbe veszi a lapot, kikeresi a verset.

JUHÁSZ GYULA *Lassan, tűnődve?*
Furcsa! Már nem a tókét döntögeti a fiú?

KILÉNYI IRMA Úgy látszik, megkomolyodott. A minap telefonált, és azt mondta, hamarosan megjelenik egy új kötete. *Külvárosi éj* lesz a címe.

JUHÁSZ GYULA Nem ismerek rá... Úgy látszik, megfertőztem a melankóliámmal... Pedig korábban ő igyekezett mindig jókedvre hangolni.

KILÉNYI IRMA Kár, hogy Pesten él. Talán sikerült volna kibillentenie magát az örökös rosszkedvéből... Egyébként azt üzenni, hogy ő mindig a Maga szellemi fiának tartja magát.

JUHÁSZ GYULA *(elborult tekintettel)*
Nem hiszem. Én már nem kellek senkinek. Lejárt az időm.

KILÉNYI IRMA Miért kételkedik a híveiben?

JUHÁSZ GYULA Mert csak vigasztalni akarnak. Biztatnak, noszogatnak, hogy írjak – pedig én már képtelen vagyok bármilyen értelmes cselekedetre. Fölösleges lettem, mindenkinek a terhére vagyok...

KILÉNYI IRMA Az is gyógyít, ha kiírja magából a kínjait.

JUHÁSZ GYULA Megpróbáltam, de ehhez sincs kedvem. Állandóan leselkednek utánam az ápolók, és ha meglátják, hogy írok valamit, addig kutatnak a holmim között, míg megtalálják, és diadalittasan viszik az orvosoknak. Azok meg beírják a kórtörténetembe mindazt, amire a verseimből következtetnek... Titkon a lelkemben akarnak olvasni, de én nem bírom az erőszakos kíváncsiságukat.

KILÉNYI IRMA Akkor bízva rám a kikíváncozó verseit: én nem mutatom meg az orvosoknak. Külön-

ben is a „múzeumórnél” vannak a legjobb helyen.

JUHÁSZ GYULA Ez igaz... És maga az egyetlen ember, akiben feltétlenül megbízom.

KILÉNYI IRMA Írt mostanában valami újat?

JUHÁSZ GYULA (*habozik*) Igen, de... Még nem volt időm véglegesíteni a szövegét.

KILÉNYI IRMA Akkor tegye meg most. Megvárom, amíg elkészül.

JUHÁSZ GYULA Jó... De forduljon el... Nem bírok úgy írni, hogy közben néznek.

KILÉNYI IRMA Addig kimegyek a kertbe, majd hozza utánam!

Föláll, kimegy a színről.

Juhász a párnája cihájából előkotor egy papírlapot, szétteríti, és ceruzával a kezében, javításra készen olvassa.

JUHÁSZ GYULA

„Egy hangszer voltam az Isten kezében,
Ki játszott rajtam néhány dallamot,
Ábrándjait a boldog szenvedésnek,
Aztán összetört és elhagyott.
Most az enyészet kezében vagyok.
De fölöttem égnek a csillagok.”

Nem tudok rajta javítani. És nem is akarok... De jó, hogy ezt is Irmára bízhatom...

Föláll, kibotorkál a színről, közben fölhangozhat a vers megzenésített változatának egy rövid részlete. Zene: Nagy Nándor. Előadja: Barta Mária Viola.

URL: http://www.youtube.com/watch?NR=1&feature=endscreen&v=_MWau3gG2qI

7. jelenet

A kivetítőn megjelenik Juhász Gyula utolsó kötetének címlapja.

Jolán jobbról, Attila hátulról belép a köztes térbe. Leülnek a padra, beszélgetni kezdenek.

JÓZSEF JOLÁN Tudsz róla, hogy új kötete jelent meg Juhász Gyulának? Megvettem, és nézd csak, milyen biztató a címe: *Fiatalok, még itt vagyok!*

JÓZSEF ATTILA (*a beavatottak mindentudásával*) Én is megörültem, amikor megláttam, de kiderült, hogy nem saját jószántából jelentette meg a füzetet. Meglátogatták a szegedi fiatalok, és addig győzködték, míg beleegyezett, hogy közreadják a betegsége idején írt verseit. De annyira nem érezte sajátjának a kötetet, hogy föl se vágta, el sem olvasta.

JÓZSEF JOLÁN Pedig mostanában is publikál...

JÓZSEF ATTILA Azok nem új darabok. A titkára – Kilényi Irma, tudod, akiről már meséltem – a régi verseit küldözgeti el a különböző lapokhoz, hogy forogjon Juhász neve és ne feledkezzenek el róla.

A Juhász-kötet képe eltűnik.

JÓZSEF JOLÁN Hál' istennek, a Tiéd forog! Már Babitsot is meggyőzted, hogy ott a helyed a Nyugat költői között.

JÓZSEF ATTILA Csak épp a Baumgarten-díjra nem tart érdemesnek. Pedig Juhász Gyulának háromszor is odaítélte, nem beszélve az új kedvencéről, Illyésről. Ő bezzeg mindent elér, amire én vágyom.

JÓZSEF JOLÁN De hiszen kaptál segílyt és jutalmat is!

JÓZSEF ATTILA Igen, de a kisdíjért csak ezer pengő jár, és szegyen,

ha az embert kétszer is csak jutalomra érdemesítik, mint engem. Pedig én már nem vagyok kezdő költő. A *Medvetánc*ért a nagydíj járna nekem.

JÓZSEF JOLÁN Majd meglesz az is, meglátod! Csak írd, szorgalmasan!... Egyébként most hová utazol?

JÓZSEF ATTILA Sehova. De nincs pénzem, nem tudtalak meghívni étterembe.

JÓZSEF JOLÁN Jaj, Te! Hát miért nem szóltál? Nesze, itt van harminc pengő, tegnap nyertem kártyán.

Retiküljéből pénzt vesz elő, odaadja Attilának, aki zsebre teszi a bankjegyeket, de közben rosszállóan csóválja a fejét.

JÓZSEF ATTILA Hát még mindig kártyázol?

JÓZSEF JOLÁN Valami szórakozásra nekem is szükségem van!

JÓZSEF ATTILA És mi van az írással? Nem fogadtad meg a tanácsaimat?

JÓZSEF JOLÁN Rég volt, igaz se volt!

JÓZSEF ATTILA Hogy mondhatsz ilyet? Csöbörből vödörbe estél, nem veszed észre?

A vetítővásznon megjelenik Jolán és Bányai közös fényképe.

Bányai Laci rendes fickó, de a nyomába sem ér Ödönnek. Kár volt miatta elválnod tőle.

JÓZSEF JOLÁN Lehet, de így Ödön boldog családapá lett. Etus pedig nagyszerű anya.

Képváltás az alkalmi vetítővásznon: láthatjuk Etus fényképét, a karján ülő Zsuzsival, valamint Makai Ödön fotóját, amint két kisfiával sétál az utcán.

Különben is, mondd meg: mit tehettem volna, ha nem lehetett

többé gyerekem, Ödön pedig népes családra vágyott...

JÓZSEF ATTILA Nem tudom, és kérek, ne haragudj rám! De nehéz volt túltennem magam a családi összegabalyodáson!

JÓZSEF JOLÁN Elhiszem... Remélem, már nem haragszol rám.

JÓZSEF ATTILA Dehogynem! A múltkor is cukrot raktál a tejeskávémba, mikor tudod, hogy utálok!

JÓZSEF JOLÁN (*főnevet*) Ezért hagytál bennünket faképnél több hónapra?... Soha nagyobb bűn ne száradjon a lelkemen!... No, megyek, Lacinak ebédet kell varázsolnom.

JÓZSEF ATTILA Menj csak, én még maradok. Randevúm van valakivel.

JÓZSEF JOLÁN (*évódve*) Judit tud róla?

JÓZSEF ATTILA Nem, de nehogy elszóld magad előtte!

JÓZSEF JOLÁN (*nevet*) Ahhoz beszélő viszonyban kéne lennünk egymással.

Megölelik, megcsókolják egymást, Jolán jobbra távozik.

Ignotus Pál bejön hátulról, ráköszön Attilára.

IGNOTUS PÁL Szervusz, Attila! Kire vársz itt?

Attila gyanakvóan néz rá, körbepillant, mint aki rosszkor, rossz helyen találkozik valakivel.

JÓZSEF ATTILA Ne haragudj, Pali, randevúm van valakivel. Nem szeretném, ha találkoznátok egymással!

Ignotus elmosolyodik, lovagias gesztussal kezét fog Attilával, és kifelé indul a színről.

IGNOTUS PÁL Ó, ezer bocsánat, nem akarok indiszkrét lenni!... Viszont

holnap várlak a szerkesztőségben:
el kell döntenünk a lapunk címét!

*József Attila utána kiált, Ignotus Pál
megtorpan, visszafordul.*

JÓZSEF ATTILA Pali! Remek javaslatom van, gondolkozz rajta! Szép Szó! Ebben minden benne van, amit itt és most képviselhetünk! És ez is hét betűből áll, mint A Holnap, Juhász Gyula hétszereplős antológiája.

IGNOTUS PÁL (*rezignáltan*) Szerintem inkább sorsoljunk! Másoknak is lehetnek ötletei!

Ignotus Pál középen távozik.

Attila egyedül maradva az órájára néz, feláll, fejét forgatva keres valakit, majd sóhajtva maga is kifelé indul a hátsó úton.

JÓZSEF ATTILA Nem jött el. Talán jobb is. Pedig már beleéltem magam egy kis kalandba...

Kimegy a színről.

8. jelenet

A vetítón megjelenik Juhász Gyula utolsó fényképe, amely a szegedi idegklinika kertjében készült róla.

A színpad bal oldali térfelén megjelenik Szabó Lőrinc, aki Juhász Gyula ágya mellé áll. Juhász a falnak fordulva fekszik.

SZABÓ LŐRINC Szervusz, Gyula! (*Zavartan köhécsel.*) Köszönöm, hogy beengedték... Tudom, csak tíz percig engedélyezték a látogatást, de nekem ennyi idő is elég, hogy megpróbáljak segíteni neked.

Juhász nem mozdul. Szabó Lőrinc a közönség felé fordulva mondja el benyomásait.

1936 májusában, öngyilkossági kísérlete után kerestem föl Juhász

Gyulát a szegedi idegklinikán. Veronállal próbálta megmérgezni magát... Amikor az ágyához léptem, azt hittem, örülni fog nekem – de rám se nézett. Szorosan a falnak fordult, egészen odalapult, arcára nyomta a dunyhát és a két öklét, hogy akkor se lássák, ha meg találnák fordítani. Olyan volt, mint egy múmia. Szégyellte az állapotát. Néha sírt, ilyenkor görcsbe rándult a teste. Az volt az érzésem, hogy utoljára látom.

Odalép az ágyhoz, megérinti a beteget, szólongatja.

Gyula! Hallasz?... Szabó Lőrinc vagyok!... Emlékszel rám?... A farkasréti kirándulásunkra? Tóth Árpád sírjára? És amikor eljöttél hozzánk ebédre?... A feleségem üdvözöl, gyógyulást kíván. Kisklára is gyakran emleget.

Tanácsstalanul a közönség felé fordul.

Sokáig eredménytelenül szólongattam. A helyzet sokkal súlyosabb volt, mint hét évvel korábban a Schwartzerben. Akkor előre hittem abban, hogy ki tudom nyitni a lezárt lelket. Itt, a szegedi ágy előtt elhagyott az erőm. Láttam, hogy csakugyan túl van mindenem. Mégsem tudtam elszakadni tőle.

Juhász felé fordul, szólongatja, a vállát rázogatja.

Gyula! Ide figyelj! Mentsd, ami menthető! Tégy valamit, hogy újra felépülj!... Ne gubózz be, ne hallgass el! Írj arról, ami most benned van, akármit és akárhogy! Ha ez a halál, beszélj róla, állj bosszút rajta azzal, hogy leleplezed!

A közönség felé fordulva folytatja szövegét, miközben megfordítja Juhászt.

Erőszakkal félrehúztam az ökleit. Magam felé fordítottam az ágyon. Ekkor láttam meg az arcát. Azt hittem, nem bírom folytatni. Mintha görcsbe markolta volna a pilláit, úgy szorította össze a két szemét. Föléje hajoltam. Sírt, én is sírtam. S ekkor felnézett és megszólalt. Először csak dadogott.

JUHÁSZ GYULA *(síri hangon)* Nincs segítség!

SZABÓ LŐRINC Dehogyan nincs! Minden csak rajtad múlik!... Sokunknak fontos, hogy írj tovább!

JUHÁSZ GYULA Ne biztass, kérlek! Pusztulni akarok! Üres az agyam! Mindig vártam és szégyelltem ezt a véget!... Rettenetesen fáj minden!

SZABÓ LŐRINC Akkor írd meg azt, hogyan fáj! Írj akár csak négy sort, itt az ágyban, fálnak fordulva, egy egész nap alatt! Ne is írd le, csak gondold ki a négy sort! Szövegezd meg, ami benned van!

JUHÁSZ GYULA *(kétségbeesve nyöszörög)* Nincs semmi!

SZABÓ LŐRINC Szövegezd meg a semmit, a legegyszerűbb szavakkal! Mondd ki a legvégső ürességet, a végső igazat!... Ne félj tőle, biztosan fontos, érdekes lesz!

JUHÁSZ GYULA Nem érdekes.

SZABÓ LŐRINC Akármilyen rettentés a fájdalom, bírd el, viseld el, használd ki!

JUHÁSZ GYULA Nem bírom, rettentésesen fáj!

SZABÓ LŐRINC De bírod! Nemrég még írtál, itt az új könyved.

JUHÁSZ GYULA Szégyellem azt is...

Szabó Lőrinc ismét a közönség felé fordulva összegzi a látottakat.

Kérdezte, hogy mit gondolok a könyvről. Egy-egy pillanatra felcsillant benne a remény, s ekkor

már rendes párbeszéd alakult ki köztünk. Elmondta, hogy mindig nagyon elégedetlen volt önmagával. A kicsinyhitőség lehetett lelki romlásának egyik oka, a másik egy többgyökerű keresztény büntudat... Mélységesen vallásos ember benyomását hagyta bennem. Azzal vádolta magát, hogy a nagy alapbetegség az Isten büntetése, amiért levette a reverendát... Ahogy ezt kimondta, egyre nyugodtabb, közlékenyebb lett.

Juhász lassan felül az ágyon, kutatóan tekint látogatójára.

JUHÁSZ GYULA Csakugyan azt hiszed, hogy csinálhatnék még valamit?

SZABÓ LŐRINC Hát persze! Gondolj vissza ilyen soraidra: „Nyitott szemmel nézek bele – a rettenetes semmibe...” És még hány fantasztikus önmegfigyelésedet tudtad versben kifejezni!

JUHÁSZ GYULA De hiszen én bolond vagyok! Szakvélemény van róla!

SZABÓ LŐRINC Ugyan! Kit zavar az, hogy az orvosok mit irkálnak rólad? Te olyasmit éltél át, amit mások talán csak utolsó órájukban, és azt is képtelenek kifejezni.

JUHÁSZ GYULA Ha tudnád, hogy Isten büntetése mennyi tervemben megakadályozott.

SZABÓ LŐRINC Mégis, miben?

JUHÁSZ GYULA El kellett volna vennem feleségül egy lányt, aki mindmáig a legjobb hozzám... De már késő...

SZABÓ LŐRINC Titok a kiléte?

JUHÁSZ GYULA Igen... Bár már egyszer versbe foglaltam a nevét... De azt nem tudja, hogy szerelmes vagyok belé.

SZABÓ LŐRINC Mikor írtad a verset?

JUHÁSZ GYULA Amikor először jelentkeztem a Schwartzer szanatóriumba.

SZABÓ LŐRINC Az első Baumgarten-díjad átvétele után?

JUHÁSZ GYULA Igen, akkor... (*Hirtelen fölwillanó ötlettel.*) Hadd mondjam el Neked ezt a verset! A címe nélkül, ha nem haragszol.

SZABÓ LŐRINC Megtisztelsz, kedves Gyulám!

Juhász felül, áhítattal mondja el Kislényinek, a kedves titkárnak című versét.

JUHÁSZ GYULA

„Túl minden kínon és halálon,
Feléd száll egy szó, a szavam,
Benne egy meghíúsult élet
Minden jósága, vágya van,
Hiába: meg nem válthat engem
Minden remény, hit, szeretet,
Talán a szörnyű végtelenben
Még találkozhatom veled?”

SZABÓ LŐRINC Gyönyörű vallomás!
Hogyan fogadta a lány?

JUHÁSZ GYULA (*lassan, akadozva*)
Meg volt hatva.

SZABÓ LŐRINC Akkor kellett volna megkérned a kezét!

JUHÁSZ GYULA Nagyon szégyelltem magam előtte... az állapotom miatt... Végül is... mit kezdetett volna egy élőhalottal?... Ő változatlanul tisztel, és meg sem fordul a fejében, hogy én nőként is gyógyítottam utána.

SZABÓ LŐRINC *Érte* most is érdemes volna meggyógyulnod. Nem gondolod?

JUHÁSZ GYULA Ósrégi mulasztást nem lehet helyrehozni!... Én már vén vagyok ahhoz, hogy új életet kezdjek. Főleg egy ilyen kedves nő mellett. Változatlanul vonz, de közben félelmet is kelt bennem. Olyan gyöngéd és határozott egy-

szerre, mintha az anyám lenne. De hát az édesanyámmal úgysem rivalizálhat senki...

SZABÓ LŐRINC Értem... Köszönöm a bizalmadat!... Ígérem, senkinek nem beszélek a titkos szerelmedről.

JUHÁSZ GYULA (*főlemelkedik az ágyban*) Csak nem gondolod, hogy kifecsegem a titkomat, ha nem bízom a diszkréciódban?

SZABÓ LŐRINC Hálás vagyok érte... De ne felejts el, kérlek, írni, írni, írni!!!... Isten áldjon, Gyulám!

Kimegy a hátsó kijáraton.

Juhász visszafekszik az ágyába.

Juhász utolsó fényképe eltűnik a vetítővászonról.

9. jelenet

A jobb oldali szalonbeli asztal mellett Jolán ül és emlékezik, a közönség felé fordulva.

JÓZSEF JOLÁN 1935–36-ban sokáig nem találkoztam Attilával. Akármikor kerestem, soha nem volt otthon... Etus télen feljött pár napra Pestre, és meglátogatta őt. Alig volt oda tíz-tizenöt percig, amikor berontott a szobámba: – Te, én azt hiszem, hogy Attila meg fog örülni! – mondta minden átmenet nélkül. Ránéztem, mint egy bolondra: „Mit beszélsz?” Elmondta, hogy Attila rendkívül barátságatlanul fogadta. Neki azonban pergett a nyelve, mesélt az otthoni dolgairól, aztán előszedte a gyerekek fényképeit, és sorra megmutogatta neki. Ő szótlánul nézegette a felvételeket, aztán visszaadta. „Attila, micsoda nagybácsi vagy? Nem is örülsz, milyen helyesek a gyerekek?” – kérdezte Etus, s odament hozzá, hogy megcsókolja.

Erre Attila kiugrott az ágyból, és pofon ütötte. „Eredj!” – sziszegte indulatosan. Ez történt... Másnap együtt mentünk el hozzá, de nem találtuk otthon... Aztán hamarosan elköltözött. Hogy hová, nem sikerült megtudnom.

József Attila hátulról bejön, leül a köztes területen álló asztal mellé.

Jolán feláll, és átsétál ugyanide. Öccse láttán megtorpan. A közönség felé fordul.

Egyik téli délután, öt óra tájban, bevetődtem az Ilkovics büfébe. Itt találkoztunk merő véletlenségből.

JÓZSEF ATTILA *(szertartásos udvariassággal)* Foglalj helyet!

Jolán leül, és aggódó tekintettel méregeti az öccsét.

JÓZSEF JOLÁN Te, Attila, mi van veled?

JÓZSEF ATTILA *(komolyan)* Látod, ebédelek. Most mindennap rendszeren ebédelek. Főzeléket feltéttel. Ennyi még nekem is jár, ha már dolgozom.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönség felé fordulva)* Mindez megdöbbenően hangzott. Nem az, amit mondott, hanem ahogyan mondta. De nem éreztem azt, amit Etus mondott róla. Csak azt, hogy haragszik. Hogy rám haragszik. *(Könnyeivel küszködve Attila felé fordul.)* Attila, már olyan rég nem láttalak, kerülöd a találkozást. Mivel bántottalak meg?

József Attila átható pillantást vet nővére.

JÓZSEF ATTILA Nem tudod?... Igazán nem emlékszel?... Kilencéves koromban elloptam tőled egy cigarettát, és te pofon ütöttél. Még most sem emlékszel?

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Olyan megdöbbenő volt ez a kijelentés, hogy a hideg végigfutott rajtam. Vagy talán csak a hang, ahogyan ezt a szemembe mondta. Mintha egy szörnyű, jóvátehetetlen bűnt olvasott volna a fejemre. *(Öccséhez fordul, elképedve.)* Attila, ezt komolyan mondd? Hiszen ez olyan régen volt. Nem is emlékszem rá... *(Szenvedélyesen.)* Ha én minden pofont számon tartanék, amit igazságtalanul kaptam gyerekkoromban, idegenektől meg a mamától...

JÓZSEF ATTILA Sajnos, a mamának már nem tudom megmondani. De neked igen. Nem lehet egy kisgyereket igazságtalanul megverni. Te voltál a nagyobb, az okosabb. Szépen meg kellett volna mondanod: „Attila, ilyet nem szabad cselekedni, te még kislány vagy.” Etus is azért ütötte meg a múltkor, mert eszembe jutott, hogy megverte a kis Pétert. De megbántam a pofont, és délután virágot küldtem neki.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Tényleg, akkor délután Etus kapott egy cserép virágot. Csak azt nem tudtuk, hogy ki küldte.

József Attila engesztelhetetlen arccal szedelőzködik.

JÓZSEF ATTILA Ne haragudj, most mennem kell... Sok a munkám. Tudod, a Szép Szó szerkesztője vagyok... Szervusz.

Távozik.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Ezen a télen ritkán találkoztunk. Semmit nem tudtam róla. Karácsony előtt egy nappal értesítettek Hódmezővásárhelyről, hogy Ödön, az elvált férjem agyvérzést kapott.

Válságos állapotban szállították be a szegedi klinikára, Etus állandóan mellette van. Azonnal utaznom kellett, mert a három kisgyerek magára maradt. Az ott töltött négy hét alatt majdnem minden nap írtam Attilának, és hívtam, jöjjön, legyen mellettünk a nagy bajban. De nem válaszolt... Aztán 1937. február elején meghalt a sógorom. Pesten tudtam meg a hírt. Az egész várost beszaladtam, míg rátaláltam Attilára.

Jolán kimegy.

Attila bejön, ugyanoda ül, ahonnan az előbb kiment. Jolán zaklatott állapotban újra belép.

JÓZSEF JOLÁN Jaj, Attilám, végre rád akadtam... Rettenetes hírem van... Ödön meghalt.

Attila láthatóan megdöbben, de nem szól, beharapja a száját.

Két nap múlva temetik szegényt... Holnap kellene utaznunk, a kora délutáni vonattal. Etus is nagyon vár.

JÓZSEF ATTILA *(kis szünet után, konok határozottsággal)* Sajnálom, én nem megyek.

JÓZSEF JOLÁN Hogyhogy nem jössz? Jól tudod, mennyire fontos nekünk, hogy most mellettünk állj. Eddig mindig számíthattunk rád...

JÓZSEF ATTILA Sajnálom, akkor sem megyek.

JÓZSEF JOLÁN De hát miért nem?

JÓZSEF ATTILA Semmi szükség nincs ott rám.

JÓZSEF JOLÁN Hogy mondhatasz ilyet? Etusnak nagyon is szüksége van rád...

JÓZSEF ATTILA Tévedsz, nem rám van szüksége!

JÓZSEF JOLÁN Legalább a temetésre jöjj el, tőlem függetlenül! Aztán

mindjárt visszautazhatsz, ha nem akarsz ott maradni.

JÓZSEF ATTILA *(komoran ingatja a fejét)* Nem voltam olyan jóban a sógorommal.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönséghez)* Ez egészen megdöbbenett. Tudtam, hogy a két embert végül meleg barátság fűzte össze. Minden érvet felhoztam, hogy elhatározásának megmástitására bírjam. Hosszas vitázás után abban állapodtunk meg, hogy este tizenegykor az Ilkovichs büfében találkozunk, és az éjféltől vonattal utazunk.

Attila kéréseire nem reagál, a társasággal, búcsúzkodás nélkül kimegy a színről.

JÓZSEF JOLÁN *(még mindig a közönséghez beszél)* Attila nem jött el a találkozóra. Fél tizenkettőkor telefonált, hogy meggondolta magát, mégsem utazik.

Szomorúan kimegy a színről a hátsó kijáraton.

Juhász fölkel az ágyából, s ő is távozik.

10. jelenet

A bal oldali színpadrészen Kilenyi Irma a dolgozószobájában ül, íróasztala és telefonja mellett.

A jobb oldalon a szerkesztőségi íróasztalnál ül József Attila; elmélyülten olvas valamit.

KILÉNYI IRMA *(tárcsáz)* Halló, Szép Szó szerkesztősége?

JÓZSEF ATTILA *(fölv teszi a kagylót)* Igen, itt József Attila beszél.

KILÉNYI IRMA Éppen magát keresem.

JÓZSEF ATTILA Irma? Megismerem a hangjáról... Mi történt? Valami rossz hír Gyula bátyámról?

KILÉNYI IRMA *(könnyeivel küszködve)* Rosszabb már nem is lehetne... Meghalt.

JÓZSEF ATTILA *(megdöbbenve)* Meghalt?... Mikor? Hogyan?

KILÉNYI IRMA Tegnap este megmérgezte magát. Ismét Veronállal.

JÓZSEF ATTILA De hogyan juthatott a gyógyszerhez?

KILÉNYI IRMA Én is ezt kérdeztem az édesanyjától, amikor náluk voltam, és Gyula már lefeküdt. Ő megnyugtatót, hogy elzárva tartja a pirulákat, és minden este csak egy szemet ad neki... Naiv lélek!... Gyula ravaszabb volt, mint a múltkor, és biztosra ment. Anynyi gyógyszert gyűjtött össze a be nem vett tablettákból, hogy ne lehessen őt másnap újraéleszteni... Hiába vitették be a kórházba, ma délután 6 óra 45 perckor beállt a halál.

JÓZSEF ATTILA Irma, ez rettentetes!... Nem tudom elhinni, pedig... ha tudná, már milyen sokszor elgyászoltam őt, a szörnyű hírek hallatán.

KILÉNYI IRMA Sajnos, nem tudtunk rá eléggé vigyázni. Kijátszotta az éberségünket...

JÓZSEF ATTILA *(hirtelen felszisszen)* Várjon csak! Ha meggondolom... végül is az anyja ölte meg, merő jó szándékból...

KILÉNYI IRMA Jaj, Attila, nem szabad így felfogni a történeteket! Matild néni csak azt szerette volna, ha pihentetőek Gyula éjszakái... Most meg szüntelenül vádolja önmagát!

JÓZSEF ATTILA Nem akartam őt hibáztatni, csak az események logikáját követtem... De be kell ismernem: az is bánt, hogy Gyula mamája sohasem kedvelt engem. Féltette tőlem a fiát, mintha rossz hatással volnék rá.

KILÉNYI IRMA Kár, hogy nem tudta gyakrabban meglátogatni... Talán jobban hallgatott volna magára, mint ránk, a közvetlen környezetére.

JÓZSEF ATTILA Furdal is a lelkiismeret... Sok bajom volt, olyasmi, amit vele nem tudtam volna megbeszélni... De a róla érkező hírek is elbátortalanítottak. Hogyan lehettem volna rá jó hatással, ha az utóbbi években már kifejezetten tartott a fiataloktól?

KILÉNYI IRMA Maga kivétel volt, tudja jól! Fiaként szerette magát.

JÓZSEF ATTILA Nehéz belenyugodni a természet törvényeibe... Tud róla, hogy Babits nagybeteg? Gégerákja van. Fél évvel ezelőtt Kosztolányit is ez a betegség vitte el!

KILÉNYI IRMA Ne is említse, Attila! Ha tudná, hogy Kosztolányi halálának híre mennyire megrázta Gyulát! Sem enni, sem inni nem volt hajlandó napokon keresztül, s azt hajtogatta, hogy ő sem akar élni, ha Kosztolányi nincs többé... Örökké az önpusztításon járt az esze. Már a Siesta szanatóriumban is megpróbálta orruknál fogva vezetni az orvosait. Nietzsche, Széchenyi, Ady betegségének tüneteit produkálta, egyszer még a hálóingét is felgyújtotta. Amikor rájöttek, hogy szimulál, hipnózissal próbálták gyógyítani. De akkoriban még írt verseket – talán Szabó Lőrinc hatására, aki többször fölkereste őt az elmeegógyintézetben. Tavaly még a szegedi klinikán is meglátogatta...

JÓZSEF ATTILA *(fölszisszen)* Szabó Lőrinc?

KILÉNYI IRMA Emlékszik, ő tudósította Az Estet Gyula negyedszázados szegedi jubileumáról.

JÓZSEF ATTILA Most meg majd nekrológ formában megírja róla a személyes emlékeit...

KILÉNYI IRMA Valószínűleg... Miért, maga nem nézi jó szemmel az efajta tanúskodást?... Szerintem a méltó búcsúztató az emléképolás fontos része...

JÓZSEF ATTILA A méltó... az igen... De ha valaki öngyilkos lesz, a bulvársajtó megrészegül a vérszagtól... Gyula bátyám sokat mesélt arról, milyen sokat cikkeztek róla, amikor menekült az élet elől... Az új kötetei soha nem kaptak ekkora figyelmet...

KILÉNYI IRMA A napisajtó már csak ilyen... De azért az irodalmi folyóiratokban lehet bízni... Mondja, Attila, mikor jelenik meg új kötete?

JÓZSEF ATTILA Négy hónapja, karácsonyra hozta ki Cserépfalvi a legújabb verseimet.

KILÉNYI IRMA Sajnos, Szegedre nem jutott el... Mi a címe?

JÓZSEF ATTILA *Nagyon fáj!*... Sajnos, a kutya sem kíváncsi rá... Gyula bátyámnak biztosan tetszett volna, ha elolvassa a címadó verset. Ezt azzal a technikával írtam, amelyet még Ady javasolt neki egykor. Gátlástalan csecsemő módjára, átkozódó ösztönlényként panaszoltam érzelmi elhanyagoltságomat. Kár, hogy az utóbbi években már annyira elzárkózott a külvilágtól a mesterem.

KILÉNYI IRMA Téved, Attila! Sok mindent elolvasott titokban, amikor azt hitte, hogy nem látják. Így tartotta távol magát a külvilágtól, amelyre mégiscsak kíváncsi volt...

JÓZSEF ATTILA Mihez kezd ezután, kedves Irma?

KILÉNYI IRMA Már korábban elhatároztam, hogy létrehozom a Juhász Gyula Múzeumot Szegeden. Így hasznossá tehetem magam a hátralevő életemben... Magát is

megkérem, hogy minden kéziratot, verset, levelet, amely Gyulával kapcsolatosan a birtokában van, küldje el nekem!

JÓZSEF ATTILA Föltétlenül... De ugye nem haragszik, ha a temetésre nem tudok elmenni. Költő módjára szeretném elgyászolni „szellemi apámat”, ha sikerül.

KILÉNYI IRMA Küldjön majd egy példányt a búcsúverséből, ha megjelenik!

JÓZSEF ATTILA Megígérem!... Isten áldja, kedves Irma!

KILÉNYI IRMA Isten áldja magát is, Attila.

Mindketten leteszik a kagylót, és kétfelé távoznak a színről: Irma balra, Attila hátul megy ki.

11. jelenet

Ignotus Pál hátulról bejön, leül a szerkesztőségi asztal mellé, ahol Attila ült az imént. Láthatóan feszült, az óráját nézi, dohog.

IGNOTUS PÁL Már megint késik Attila... Tegnap sem tudtam vele beszélni... Így nem lehet lapot szerkeszteni.

Újságot vesz elő, beletemetkezik.

Attila futva érkezik, leül a másik székre.

JÓZSEF ATTILA Ne haragudj a kérésért!

IGNOTUS PÁL (*epésen*) Már megszoktam... De tudnod kell, hogy Gáspár Zoltán szeretne nekrológot írni Juhász Gyuláról. Ha jön a versed, akkor azt feleljük neki, hogy már nem fér bele ebbe a lapszámba, írjon majd később egy alaposabb tanulmányt... Egyébként hogy állsz a verssel? Miért nem adtad még le?

JÓZSEF ATTILA Nem könnyű nekrológ-verset írnom Róla. Ezt még te is megértheted, a racionális agyaddal... Ő volt a fölfedezőm, a mesterem... az atyai barátom...

IGNOTUS PÁL Természetesen értem... De most már túl kellene lépned a személyes gyászson! Sürget a nyomdai leadás!

JÓZSEF ATTILA Tudom, persze... Én is ezt mondanám a helyedben...

IGNOTUS PÁL Egyáltalán, elkezdted már a verset?

JÓZSEF ATTILA Igen, de rémesen zavaros, kezdetleges...

IGNOTUS PÁL Itt van nálad? Mutasd! Hátha segíthetek.

Attila kivesz egy papírlapot a táskájából, odaadja Ignotusnak, aki kezdetben érdeklődve, majd egyre inkább elképedve olvassa (hangosan).

„Szól a telefon, fáj a hír,
Hogy megölted magad, barátom...

Te öngyilkos, micsoda példát
Atdál nekünk, kik szeretünk!
Megnehezítéd szerepünk...

Tested most eljárás alatt áll.

Szép, csengő versed mért pereg?
Úgy tettél, mint a kisgyerek –
Becsöngettél és elszaladtál.”

Hát, ez még tényleg kusza... Mikorra tudnád megírni a végleges változatot?

JÓZSEF ATTILA Talán néhány hét múlva összeáll...

IGNOTUS PÁL Rendben van. Akkor most közöljük Gáspár Zoltán nekrológját. A versedet pedig akkor, ha elkészültél vele.

JÓZSEF ATTILA *(megkönnyebbülve)*
Köszönöm a haladékat!... De van másik négy új versem: ezek közül

bármelyiket beteheted ebbe a lapszámba.

IGNOTUS PÁL Hozd be őket minél előbb!

JÓZSEF ATTILA Holnap itt lesznek...

IGNOTUS PÁL Meghívhatlak egy feketére? Most nyílt a szomszédban egy új kávéház.

JÓZSEF ATTILA Menjünk! Rám fér egy kis agyfrissítő.

Együtt távoznak a hátsó kijáraton.

12. jelenet

József Jolán bejön, leül a jobb oldali lakásdíszletében, s a közönség felé fordulva emlékezik.

JÓZSEF JOLÁN Hosszú hetek múltán találkoztam Attilával. Évek óta nem látott kedves mosolyával nézett rám. Most hallottam tőle először Flóráról.

A kivetítőn megjelenik Flóra portréja.

Amikor ritkán összefutottunk, egy-két szót szólt titokzatosan róla: milyen okos, milyen szép. Néha célzást tett arra, hogy megházasodik. Akárhogy faggattam, semmi többet nem mondott. Barátai és ismerősei kérdésekkel ostromoltak: Mi van Attilával? Igaz, hogy házasodni készül? Ki az a Flóra?... Aztán újabb kérdésekkel kerestek fel. Igaz-e, hogy Attila elmeorvosintézetben van? Ez a kérdés fejbe kólintott. Németh Andoréktól tudtam meg, hogy Attila a Siesta-szatóriumban van. Idegösszeomlással vitték be.

Lehajtott fejjel ül tovább a helyén.

Flóra képe eltűnik a vetítővászonról.

Ignotus bejön, leül középen, a közönség felé fordulva beszél.

IGNOTUS PÁL Amióta csak ismertem Attilát, mindig nyilvánvaló volt rajta annyi bolondság, amennyi a felnőttek társadalmában beszámíthatatlanná tehetné, de soha annyi, hogy a megőrüléstől féltsem. Tudtam róla, hogy gyermekkorra óta vissza-visszatérnek olyan időszakai, amikor makacs letargia ömlik el rajta, s naphosszat fekszik némán, tétlenül. Számunkra ilyenkor napokra hasznavehetetlenné és felkutatthatatlanná vált. Megbízhatatlanságáért azonban kárpótoltak a versei, így tudomásul vettem, hogy a legokosabb nem tudakolni, mit csinál. Már csak azért sem, mert pontosan tudtam róla mindent. Közös takarítónőnk, Juli rendszeresen beszámolt „Attila úr” kedélyváltozásairól. Végül azonban olyan rohamról adott hírt, amely mellett nem lehetett többé elsiklani.

Feláll, idegesen járkálni kezd, miközben beszél. Látható, hogy a feltűró emlékek izgatták fel.

Az Esti Kurir szerkesztőségében két óra tájban telefonhoz hívtak. Juli ezúttal zokogástól elcsukló hangon újságolta: „Szerkesztő úr, képzelje, az Attila szerkesztő úr megbolondult, vagy mi a csuda lelte. Azt mondja, hogy én összejátszok ellene valami Bak doktorral, meg valami Flórát meg Bercit emleget. Itt dögöljek meg, ha tudom, ki az a Bak doktor!... Meg hogy a gyufáit lopom, az elégett gyufáit... Én a Dunának megyek, illet mondani nekem, én sose loptam semmit. Nem megyek oda többet, rajtam ne keresse a koszos gyufáit...” *Komolyra váltva.* A helyzet félreérthetetlen volt. Egy órával később ellátogattam a Káplár utcai lakásba.

A köztes téren folytatódik a további dialógus József Attilával, aki közben bejön és leül az asztal mellé. Ignotus Pál közeledtére feláll, üdvözli.

JÓZSEF ATTILA *(nagy taglejtésekkel, hangosan)* Szervusz, gyere beljebb.

IGNOTUS PÁL *(szigorúan, de barátságosan)* Attila, Juli az imént telefonált, és panaszkodott rád... Mi van azokkal a gyufaszálakkal?

JÓZSEF ATTILA *(ünnepélyesen)* Rendben, beszéljünk nyíltan. Férfiak vagyunk.

IGNOTUS PÁL *(megkövülten)* Hát persze... De mit akarsz ezzel mondani?

JÓZSEF ATTILA *(izgatottan)* Ide nézz!... *(Az asztalra mutat.)* Egészen csodálatos dolgok történtek velem... Amikor tegnap elmentem, ez a gyufa így állt. *(Odébb pöccenti az egyik szálát.)* Nem, nem... így állt... *(Másfelé pöccinti.)* Három elégett gyufaszál volt a skatulyában... És most figyelj! Ma levelet kaptam Flórától, és a boríték bélyegzőjén is szerepelt a hármas szám... Ezután találkoztam Gereblyés Lászlóval és feleségével, és ahogy sétáltunk az utcán, mi is hárman voltunk!... *(Jelentőségteljesen.)* A körök bezárulnak.

IGNOTUS PÁL *(a közönség felé)* A gyufaszálakról folytatott gyászos eszmecsere után Attila egy rezignált bölcselő nyugalomával vette tudomásul, hogy pszichiátriai kezelésre szorul. Önként jött el velem az elmegyógyász Benedek professzorhoz.

Ignotus Pál József Attila vállára teszi a kezét, s egy irányba távoznak. A hátsó kijáraton.

A vetítovásznon megjelenik a Sies-ta szanatórium fényképe.

JÓZSEF JOLÁN *(fölnéz, a közönséghez beszél)* Hosszú heteken át nem engedték, hogy meglátogassam. Titkolták, milyen súlyos az állapota, és nem akarták, hogy híre menjen. Nehogy tapintatlan kérdéseket tegyenek föl neki, ha kijön a szanatóriumból, és megbántsák az érzékenységét... Végre, két és fél hónapos kezelés után, Ignotus Pál értesített, hogy fölkereshetem Attilát.

József Attila bejön a jobb oldali színpadrészre, s elheveredik a díványon.

Jolán feláll, s átmegy a fekvő Attilához, aki mosolyogva fogadja.

JÓZSEF ATTILA Te vagy az? Gyere közelebb. Nem látlak jól. Ide ülj, egészen mellém.

Attila süteményes tálcát vesz ki az éj-liszezkrényéből, s megkínálja Jolánt.

JÓZSEF ATTILA Parancsolj! Egyél!

Jolán kivesz egy mignont.

JÓZSEF JOLÁN Köszönöm!

JÓZSEF ATTILA *(ráförmed)* Ne ezt! *(Magyarázkodva.)* Ezt a barátom hozta!... De a szőlőt megeheted, az nem kell. Semmi sem kell, amit itt adnak.

Görcsös zokogás tör rá.

Jolán ijedten visszarakja a tálcára a süteményt, s nyugtatni igyekszik az öccsét.

JÓZSEF JOLÁN Attilám, de hát miért sírsz?... Mi történt?

Attila előkotorja a párnája alól a Színházi Élet gyermekmellékletét, és vadtól-félelemtől elfúlt hangon válaszol.

JÓZSEF ATTILA Nézd... nézd ezt a sárga kacsát, ami ide van rajzolva. Köztudomású, hogy a sárga az örültek színe... ők pedig azt hiszik,

hogy én ezt nem tudom... Aztán ez a mese Bertalanról, a viceházmesterről, aki a gyerekek barátja, és elviszi őket sétálni. Ezt az újságot adták nekem. Figyelmeztetnek, hogy tehetetlen gyerek vagyok, és Hatvány Berci gondoskodik rólam... Ebédre pedig kacsasült volt, sárgára sütvé... Én persze nem ettem meg... *(Kétségbeesve.)* Itt mindenki összejátszik ellenem! A jelek erre figyelmeztetnek...

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Becsengettem az ápolónőt. A fiatal lány megállt az ágya mellett, és mosolyogva nyugtatta: „Ó, a szerkesztő úr már megint sír. Tudja, hogy gyulladásban van a szeme. Sohasem fog meggyógyulni, ha mindig sír...” Aztán jött az orvos, és injekciót adott neki. Megcsókoltam Attilát, aki gyorsan elcsendesedett. Maradék erejével magához húzta a fejemet és visszacsókol.

JÓZSEF ATTILA *(a búcsúcsók után lehanyatlík)* Látod, most elaltatnak, pedig biztosan jön nemsokára Flóra. És akkor nem láthatom és nem beszélhetek vele. Mindig ezt csinálják velem.

Elalszik. Jolán fehér pokróccal betakarja, és átsétál a köztes térben levő asztalhoz.

JÓZSEF JOLÁN *(ismét a közönségnek)* November 2-án Ignotus Pál sürgős találkozóra hívott.

Ignotus belép, kezét fog Jolánnal, s mindketten leülnek a köztes térben levő asztal mellé.

IGNOTUS PÁL Kezét csókolom, Lala asszony! Bocsánatát kérem, hogy idefárasztottam, de tudnia kell: az orvosok egyelőre befejezettek tekintik Attila gyógykezelését, és elbocsátják a szanatóriumból.

JÓZSEF JOLÁN Hogyhogy ilyen hirtelen?

IGNOTUS PÁL Sajnos, a kúra nem hozta meg a várt eredményt, és a Szép Szó mecénása, Hatvany Bertalan nem tudja tovább fizetni a méregdrága intézeti ellátást... Meg kell beszélnünk, mi legyen Attilával.

JÓZSEF JOLÁN Gondolom, hazavihetjük a Káplár utcába...

IGNOTUS PÁL Sajnos, azt a lakást már felmondtuk. Valójában nincs hová mennie.

JÓZSEF JOLÁN Csak nem arra gondoltak, hogy nálam lakjon? Hiszen nekem sincs lakásom! Alბերletben élek Juditnál, a „sógornőmnél”.

IGNOTUS PÁL Nyugodjon meg, kedves asszonyom! Hatvany Bertalan bizonyára szívesen hozzájárul Attila eltartásához.

JÓZSEF JOLÁN De mégis, hová vigyem? Vissza Judithoz, akitől egy éve végre elmenekült?

IGNOTUS PÁL Talán az volna a legjobb megoldás, ha mindketten leköltöznének Balatonszárszóra, a családi panzióba... Úgyis szükség lesz valakire, aki állandóan Attila mellett tartózkodik! Az orvosok szerint egy percre sem szabad őt magára hagyni, sem éjjel, sem nappal.

JÓZSEF JOLÁN De hát ez képtelenség! Attila nem töltheti Szárszón a telet. Ott nem tudunk zavartalan nyugalmat biztosítani neki. A ház beázik, lehetetlenség átfűteni. Csak a konyhát és egy szobát tudunk meleget tartani, de ott zsi-bong egész nap a három gyerek... Más megoldást kell találniuk.

IGNOTUS PÁL Lala, kedves! Értse meg: a szanatórium csöndje után nem tesz jót Attilának a lármás város. Az orvosok abban bíznak,

hogy vidéken, szeretetteljes családi környezetben jobbra fordulhat az állapota... No és... tudnia kell, hogy Hatvany Bertalan már háromezer pengőt áldozott Attila gyógykezelésére. Lásza be, ennél többet egy multimilliomostól sem lehet elvárni.

JÓZSEF JOLÁN Belátom, de mégis... hogy gondolják? Nekünk nincs vagyunk. A húgom özvegyi nyugdíjából élünk öten. Hogy tudnánk gondoskodni még egy felnőttől, aki ráadásul pszichiátriai beteg?

IGNOTUS PÁL Nézze, Lala asszony. Szárszón valószínűleg nem kerül olyan sokba az élet, mint a fővárosban... Etus pedig majd megírja, hogy mennyit kér Attila eltartásáért.

JÓZSEF JOLÁN Hát jó, próbáljuk meg!... Mikor kell elhagynia Attilának a szanatóriumot?

IGNOTUS PÁL Intézze úgy a dolgokat, hogy már holnap utazhassanak.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Azonnal írtam Etusnak, hogy készítsen elő mindent: november 4-én az esti vonattal érkezem Szárszóra, Attilával.

Mindketten kimennek a színről, a hátsó bejáraton.

13. jelenet

Attila fölkel az ágyból, útközben találkozik a jobbról érkező Jolánnal, s mindketten leülnek a középső asztal mögé.

JÓZSEF JOLÁN *(a közönségnek)* Kísérteties körülmények között értünk Szárszóra. Attila képtelen vádakkal illetett a vonaton, utazás közben, egészen megrémített.

*Könyvet vesz elő, olvasni kezdi. Atti-
la gyanakvóan figyeli Jolán minden
mozdulatát.*

JÓZSEF ATTILA Mit olvasol?

JÓZSEF JOLÁN Felix Salten könyvét,
a Flóriánt.

*Attila hirtelen fölegyenesedik, kira-
gadja a könyvet Jolán kezéből. Izga-
lomba jön.*

JÓZSEF ATTILA Kitől kaptad ezt a
könyvet?

JÓZSEF JOLÁN Judittól. Ő kölcsö-
nözte az útra.

JÓZSEF ATTILA *(izgatottan)* Judit?...
Szszszs! *(Sziszeg.)* Ha nem tud-
nád, Flórián – az Flóra. És Judit
adta kezedbe a könyvet... Tudsz
arról valamit, mi van emögött?

JÓZSEF JOLÁN *(értetlenül, megfé-
lemlítve)* Semmit. Miért, mi lehet
mögötte?

JÓZSEF ATTILA Hát a szétválasztá-
sunk terve. Az elveszejtésem!

*Körbepillant, majd megállapodik a
tekintete egy ponton.*

Nézd csak ezt a plakátot! Mi áll
rajta? „Vissza a természethez!”
Tudod, miért tették ide? Hogy
szem előtt legyen. S milyen meg-
nyugtató volna, ha nem állna
közvetlenül mellette ez a másik
plakát: „Igyunk Igmáncsi keserű-
vizet!” Érted? Ez a felpuffadt be-
leket jelenti, a vízbe fúlt hullák
beleit... Sejtettem, hogy idekül-
denek meghalni!

*Iszonyodva előregörnyed, majd egy
vizsgálóbíró szigorával fordul a nő-
vérehez.*

Mondd, Téged ki bérelt fel?

*Jolán meg sem tud szólalni, magába
roskadtan ül, majd kimegy a folyo-*

*sóra, azaz pár lépéssel arrébb, aztán
visszajön.*

JÓZSEF JOLÁN Képzeld, a hordár-
nak volt igaza, amikor ide irányí-
tott bennünket. Úgy látszik, Lep-
sénynél lekapcsolták a vonat vé-
gét. Most a Balaton másik partján
utaznánk, ha nem ide szállunk be.

*Attila fölpattan és kiszalad a színről,
ellenőrizni Jolán állítását.*

JÓZSEF JOLÁN *(a közönséghez)* Alig
mondtam el ezeket, Attila felug-
rott és kirohant a folyosóra. Én
utána. Alig tudtam elkapni a kocsí
nyitott peronján, amint mélyen
kihajolt a vaskorlátan. Hajszálon
múlt, hogy ki nem zuhant. Átölel-
tem, úgy próbáltam befelé húz-
ni. Valósággal birkózni kezdtünk.
Isten csodája, hogy mindketten
nem zuhantunk le. Hihetetlen erő
volt benne.

*Öccse felé fordulva sírva kiáltja a
nevét.*

Attila! Attila!

*Attila visszajön, és eszelős szemekkel
néz Jolánra.*

JÓZSEF ATTILA Mit sírsz? Még nem
haltam meg! Még nem fekszem a
sínek között!

*Jolán lenyeli a könnyeit, farkassze-
met néz öccsével, aztán nyöszörögve
megszólal.*

JÓZSEF JOLÁN Fázom, Attila... Gye-
re, ülj mellém!

*Attila lehajtott fejjel visszaül a padra,
nénje mellé.*

JÓZSEF JOLÁN *(a közönséghez)* Etus
már értesült az orvostól Attila ál-
lapotáról. Bak dr. mindent megírt
levelében, amit tudnunk kellett a

vele való bánásmódról. Közölte betegsége tüneteit, pontos utasításokat adott, és körültekintő óvatosságra, elővigyázatosságra intett bennünket.

Attila feláll, átmegy a jobb oldali térfélre, s ismét lefekszik a díványra.

JÓZSEF JOLÁN *(még mindig a közönséghez)* Attila, miután megérkeztünk, már nem is kelt föl az ágyából. Ráraktunk két paplant, meg egy dunnát. Gyulladásoz szemem már a második napon egészen beragadt a rettenetes hidegtől és a sok sírástól. Mert sírt szerencsétlen, éjjel-nappal. Ha bevittem a reggelijét, sírva fogadott. Aztán, amikor meglátta a párolgó csészét a kezemben, csak nemet intett, nem akart enni. Oh, mennyi okát tudta felsorolni, hogy miért nem. Talán a gyerekek szájától lopom el a falatot számára, ez volt a leggyötrelmesebb gondolata. A gyerekeknek enni kell, hogy nőjenek, erősödjenek, de ő csak terhére van mindenkinek. „Aki nem dolgozik, ne is egyék” – hajtogatta. Erőltetett vidámsággal hessegettem szét önmarcangoló gondolatait. Mire megnyugodott, az étel megfagyott... Újra meg újra megmelegítettük a kihűlt kakaót vagy levest, s az ágya mellett vacogtunk, míg végre megette.

Ignotus megjelenik a szerkesztőséget jelző díszletben, leül az asztal mellé, levelet ír.

IGNOTUS PÁL „Budapest, 1937. november 6. Drága Lala! Köszönöm levelét. Bevallom, jobb értesítést nem vártam. Ha Attila melankolikus, és nem csinál nagyobb galibát, ez még nem katasztrófa. Mindenesetre sietek közölni levelének

tartalmát Bak doktorral... Attilának mondja meg, hogy ebben az évben változatlanul hagyjuk a címlapot, aztán majd megbeszéljük, mi lesz. Tőlünk inlojális volna, hogy amíg csak parányi reményünk van a felgyógyulására, úgy viselkednénk, mintha lemondtunk volna róla... Ebből a szempontból nagyon fontos volna, hogy ebből a számból se maradjanak ki a versei... Kérem, adja át Attilának legsúlyosabb szemrehányásaimat. Azt az egyet igazán megtehetné a kedvünkért, hogy szeszélyeivel ne fájdítsa meg külön a fejünket és ne okozzon annyi gondot, mint a többi szerkesztő és munkatárs együttvéve sem.”

JÓZSEF JOLÁN *(a levelet olvasva maga elé mered)* De hát hogy mondjam meg neki mindezt? *(A közönséghez fordul.)* Be kell vallanom, tele voltam titkolt türelmetlenséggel és elfojtott lázadózással zsákutcába fordult életem miatt. Attilával szemben erősen fegyelmeztem magam, de Etussal minduntalan összekocódtunk. Ő bölcs volt, és lerázta magáról a kellemetlenségeket. Amíg mi ittuk a sok feketét és keserű szájjal szívtuk a rengeteg cigarettát, ő harisnyát stoppolt és üde hangokat tudott megpendíteni. Este bezárkózott a jéghideg szobába csipogó fiókáival, és jóízűen aludt. Reggel vidáman nézett a nap elé, és legfőbb gondja az volt, mit főzzön.

Jolán lehajtja a fejét, tanácstalanul hallgat.

Attila az ágyon fekvő – a „szomszédos szobában” – elmondja Meghalt Juhász Gyula című versének két első strófáját.

Szól a telefon, fáj a hír,
hogy megölted magad, barátom,
hogy konokul fekszel az ágyon.
A bolondok között se bírt

szíved a sorssal. Sehol írt
nem leltél arra, hogy ne fájjon
a képzelt kín e földi tájon,
mely békén nyitja most a sírt.

*Jolán átül Attila ágya mellé, egy
székre.*

*Attila felül, vidáman nézelődik, át-
öleli Jolán vállát, összeborulnak.*

JÓZSEF ATTILA Jocókám! De jó,
hogy itt vagy mellettem! Régen
éreztem magam ilyen jól. Nagyon
finom ebédet főztetek Etussal!

JÓZSEF JOLÁN Örülök, hogy végre
jó étvággyal ettél, és kialudtad
magad... Remélem, nem tér vissza
a betegséged...

JÓZSEF ATTILA Ne aggódj: meggyó-
gítom magam a saját módszer-
remmel.

JÓZSEF JOLÁN Hogyan csinálod?

JÓZSEF ATTILA Titok. Majd meglát-
játok...

JÓZSEF JOLÁN Olyan jó volt látni,
ahogy fürdés közben a gyerekek-
kel hancúroztál. Mint a régi szép
időkbén...

JÓZSEF ATTILA Nekem is nagyon
jólesett. Egészen kimerültem...
Friss levegőt szeretnék szívni. Sé-
tálok kicsit...

*Föláll, kifelé indul, s mosolyogva visz-
szaszól.*

Vacsorára visszajövök... Ha kés-
nék, ne zárjátok be az ajtót!

JÓZSEF JOLÁN *(magára maradva,
a közönséghez)* Erőltetnem kell a
tárgyilagosságot, visszaemlékez-
ve ezekre a pillanatokra. Elhitette
velünk, hogy új életre készülök.
Türelem, megnyugvás áradt a

szeméből. Minden mozdulatunkat
szeretettel követte, és magához
ölelt bennünket. Pedig ekkor már
elhatározhatta, hogy mindenáron
elpusztítja magát.

*Attila megjelenik a köztes tér hátsó
részében, a közönség felé fordul, s el-
mond néhány sort utolsó verséből.*

JÓZSEF ATTILA

„Ime, hát megleltem hazámat,
a földet, ahol nevemet
hibátlanul írják fölébem,
ha eltemet, ki eltemet.”

*Ezután megfordul, és lassan kimegy
a színről.*

*A vetítón megjelenik a balaton-
szárszói temetőben a József Attila
búcsúztatásán készült felvétel, a gyá-
szolókkal, valamint a költő első sírjá-
nak fényképe.*

*Halkan fölhangozhat a Tudod,
hogy nincs bocsánat kezdetű vers
megzenésített változata, „a fű kinő
utánad” sorig bezárólag.*

*Jolán a középső asztal jobb szélé-
re áll, lehajtott fejfel.*

*Ignotus Pál a szerkesztőségi asz-
taltól átvonul a köztes térbe, a nagy
asztal mögé, amely ezúttal Attila ko-
porsóját és sírját szimbolizálja. Papír-
lapról olvassa temetési beszédét.*

IGNOTUS PÁL „József Attila, ki itt
hagytál minket, – aki, a Te sza-
vaddal szólva, lelked léggömbjét
eloldtad tested kosarától, hogy az
Anyához, a nagy Űrbe felszálljon,
– eljöttünk Hozzád, hogy meg-
köszönjük azt a harminckét esz-
tendő, amely Neked nyomorúság
és fájdalom volt, nekünk pedig
fájdalmas emlékeztető dicsőség.
Folyóiratunk Tőled kapta a nevét;
igyekezetünk a Te ragyogásodtól
kapta rangját és szépségét; de
ami Belőled megmarad, az nem

a mienk, hanem minden magyar nyelven eszmélő emberé. A hagyatékért, melynek őrzői akarunk lenni: művédert a legszigorúbb bírák előtt emelt fővel felelhetsz. A fizikai életért, mely e mű megte-remtésének keretétől szolgált, nem felelsz senkinek. Te kaptad, Te hajítottad el. Nekünk fáj, de Te minden fájdalomért eleve megszenvedtél. Mi nem tudunk belenyugodni, de Te nyugodjál békében.”

Jolán fölzokog, Ignotus Pál meghajol a koporsó előtt, majd mindketten azonos irányba (hátrafelé) távoznak.

14. jelenet

A vetítón megjelenik Kilényi Irma utolsó, immár meggyötört arcú portréja.

Szabó Lőrinc hátulról bejön, és leül a köztes tér asztalához. Levelet ír.

Közben a bal oldali színpadrészre bejön Kilényi, elfoglalja helyét az asztalánál, és Szabó Lőrinc levelét olvassa, melyet a nézők a férfi hangján hallanak.

SZABÓ LŐRINC „Kedves Kilényi Irma! Nagyon köszönöm üdvözlétét és levelét, valamint a küldött dolgokat. A síri földet eljuttatom Tóth Árpád sírjára. A szülőház fényképét a vasárnapi Pesti Napló képes melléklete közölni fogja... Levele adott egy gondolatot. Az Est *Hármaskönyve*, az idei ingyenes karácsonyi ajándék könyv *A szív világtörténelme 2000 éven át* címmel híres emberek szerelmes leveleit közli. Mondja, kérem, nincs Juhász Gyulának bárkihez írt szerelmes levele magánál? Ki az az Anna? Ismeri? Előteremthető egy hozzá írt Juhász-levelet? Kérem szíves válaszát rögtön! Éget az idő! Szeretném egyszer már látni is.

Olvastam, hogy dolgozik a Juhász Gyula-kultuszon. Kezét csókolja tisztelő híve, Szabó Lőrinc.”

Kilényi keresgélni kezd az íróasztala mellett feltornyozott levélkötegekben, s közben gyászszalagot illeszt Juhász Gyula neki dedikált fényképére, melyet az asztalán tart. Böngészés közben megakad a szeme egy levélen, s míg kiveszi a borítékból, magában monologizál.

A vetítón megjelenik Terescsényi György és felesége fényképe – vagy fotó híján a Kilényinek címzett levél felnagyított másolata.

KILÉNYI IRMA Végre, Terescsényi Gyurka válaszolt... De mégsem... Ez a felesége... Őt nem ismerem... Csak nincs valami baja Gyurinak?

Hangosan olvasni kezdi a levelet.

„Kedves Kilényi Irma! Mint kedves, régi ismerőst köszöntöm. Olyan sokat, olyan gyakran beszélgettünk Gyurkával a Kárász utcai vasárnapokról, hogy szinte úgy érzem, akkor ismertem meg mindnyájukat. Sajnos, semmilyen tárgyi emléket nem tudunk küldeni a Juhász-múzeumhoz – csak azokat a vasárnap esti séták alatt elhangzott vallomásokat, amelyekről Gyuri mindaddig hallgatott, de most engedélyt adott nekem, hogy tudomására hozzam... Maga jelentette Juhász Gyulának a legtisztább, a legszebb, a legőszintébb szerelmet. Anyira szerette Magát, hogy nem volt bátorsága az életét odaláncolni az Ő életéhez. Maga, kedves Irma, nem is sejthette, hogy még a legszebb Anna-dalok is valami különös menekülést jelentettek: a Maga iránt érzett tiszta, nagy szerelmének elleplezését szolgálták.

Kilényi izgatottá válik, leereszti a levelet, mint aki nem hisz a szemének, nagyokat lélegzik, majd tovább olvassa.

A Kárász utcai délutánok mindig összeveszéssel végződtek. Gyula állandóan Magáról beszélt, Gyuri pedig biztatta, hogy legyen bátor, álljon a sarkára, vallja meg az érzelmeit és vegye Magát feleségül. De szegény Juhász Gyulán túlságosan gyámkodott az anyja, Gyula pedig állandóan félt a betegségtől, azért se mert szólni Magának... Irma kedves, el kell hinnie, nem szánalomból küldte Gyurka általam ezt az üzenetet... Hogy miért nem szólt erről évekkel ezelőtt? Mert Gyula ezt titokként bízta rá! – Ezért veszekedtek!... Sokszor átfut az agyamon a gondolat, hogy ha a férjem akkor nem hallgat, talán Juhász Gyula is bátorságot vett volna... Az sem lehet véletlen, kedves Irma, hogy Maga éppen ott volt Juhásznéknál, amikor Gyula örök álmra indult. Ott kellett lennie, a menni készülő erre várt, hogy elvigye magával a Maga iránt érzett legtisztább szerelmet... Ugye nem haragszik rám, hogy ezt elmondtam Magának?... Fent intézik a sorsunkat... Igaz szeretettel köszöntöm, Terescsényi Györgyné Gizi”

Kilényi feláll, nyugtalanul föl-alá járkal kis szobájában, mint a ketrecbe zárt vad, és maga elé emeli Juhász Gyula felnagyított, gyászszalagos képét. Merőn nézi, majd sírva a szívéhez szoritja. Végül erőt vesz magán, asztalhoz ül, és levelet ír Szabó Lőrincnek, amelyet hangosan olvas.

KILÉNYI IRMA „Szeged, 1939. január 16. Kedves jó Szabó Lőrinc! Drága Barátom utolsó jó emberétől ké-

rek, könyörgök segítséget, megnyugvást, világosságot, kiutat!... Bizonyára tudja, hogy 20 év óta Juhász Gyula mellett éltem, én voltam az a »titkárféle lányismerős«, kiről Ön a Válasz-beli nekrológban így emlékezik... Juhász Gyula mindig igen kedves, ragaszkodó barát volt, tréfásan »titkár úrnak« hívott, így mutatott be mindenkinek, s ebbeli minőségemben, mint fejedelmi honoráriumot, minden vasárnap este egy homlokcsókot nyújtott át a vasárnap délutáni társaság előtt. Minden versét hozzám hozta, s először itt olvasta fel, mielőtt közölte, szobánál szobát képeket, melyeket művészbarátaiktól kapott. – Most, hogy minden reá vonatkozó relikviát felkutatok, írtam Terescsényi Gyurkának is, ki évekig bizalmas jó barátja volt, s minden vasárnapját nálam töltötte, míg Szegeden élt. A válaszát elküldöm Önnek azért, hogy segítsen nekem megfejtetni ezt a szörnyű titkot, ami most földre sújtott, ami felkavarta egész bensőmet; én erről soha-soha nem tudtam. Itt állok a végsőkig megdöbbenve s a zokogás fojtogatja a torkomat: miért kellett ennek így történnie, miért nem tudtam még jobban szeretni s megtartani az életnek minden életek legtökéletesebbjét? Öntől kérdem, kedves Szabó Lőrinc, mit vallott Önnek, aki előtt megnyílt betegségében vergődve, hisz’ Ön azt írja: »isten büntetésének okai közt emlegette, hogy el kellett volna vennie egy lányt, de már késő«... Ön volt az utolsó jó embere, akivel még beszélt, helyesebben Ön tudott Vele beszélni... A drága Barát emlékére kérem, közölje ve-

lem, ha emlékszik még valamire Vele kapcsolatban – majd egyszer, ha ráér, ha lesz egy nyugodt öt-perce, hisz’ tudom, milyen hajszolt élete van, én várni fogok...”

Szabó Lőrinc a Kilényinek szóló válszlevelét írja – és közben olvassa.

SZABÓ LŐRINC „Nagyon köszönöm, hogy megtisztelt bizalmával és annak az értékes adatnak a közlésével, amelyet a mellékelt levélben olvasok. Amit Terescsényiné ír, az olyan világos, olyan egyértelmű, hogy amellett nem számít az én kis emlékadatom, bár jólesett látni, hogy a sejtésem jó irányban mozgott. A leghatározottabban emlékszem rá, hogy homályos körülírásai arról a bizonyos lányról csak Magára vonatkozhattak.”

Szabó Lőrinc kimegy a színről.

Kilényi Irma a helyén marad a következő jelenet alatt is. Merengve nézi Juhász fényképét.

15. jelenet

A vetítövásznon megjelenik az 1940 nyarán készült könyvnapi felvétel Jolánról, amint az öccséről szóló könyvét árulja Cserépfalvi pultja mögött.

Jolán bejön, leül a jobb oldali szalonjában, behozza Attila gyászkeretes fényképét, valamint saját, első könyvét (József Attila élete), ő pedig újságok, folyóiratok között lapozgat, közben hangosan monologizál.

JÓZSEF JOLÁN Micsoda visszhang!
Mennyi dicsérő kritika!

Találomra kihúzza az újsághalmazból a Nyugatot, belelapoz, és fölragyog az arca.

A vetítőn megjelenik Schöpflin Aladár és a beteg Babits Mihály képe.

Milyen hosszan ír rólam Schöpflin Aladár a Nyugatban!... Vajon mit szolt a könyvemhez Babits? Biztosan nem olvasta, azt hallom, nagyon beteg...

Újabb lapot nyit ki, a Kelet Népe 1940. június 1-jei számát.

A vetítőn megjelenik Móricz Zsigmond képe, amint íróasztalánál ül.

Hihetetlen! Móricz Zsigmond nyílt levelet írt hozzám: „Kedves Jolán, az éjjel s ma reggel a maga könyvét olvastam, amit szegény Attiláról írt. Soha szelídebb, jóságosabb, önmérséklőbb s egyben soha őszintébb, igazabb, támadóbb könyvet nem sírtam végig. Kedves Jolán, csak a legnagyobb írónak adatott, hogy ennyire szíven markoljon.”

Izgatottan több újságba is beleolvas. A Hétfő Reggel cikkéből hangosan idéz.

Képcsere a vetítőn: megjelenik Boldizsár Iván fényképe (a neve feliratával).

És hogy magasztal Boldizsár Iván: „Túlzás nélkül meg lehet állapítani: József Jolán prózája egyenrangú Attila lírájával. Nőíró magyarul még nem írt ilyen erővel, ilyen könnyörtelenül tiszta, sallangtalan, elképesztő és félelmetes stílusban. Hogy lehet, hogy ez az asszony nem írt eddig?”

Leereszti a lapot, elgondolkozik.

Hogy lehet, tényleg?... Hiszen olyan sokszor biztatott Attila, hogy írjak, de sohasem volt türelmem hozzá. Meg kellett szegénynek hálnia, hogy „szót fogadjak” neki...

Kezébe veszi és elmélyülten nézi az asztalán álló gyászkeretes József Attila-portrét, mely a vetítövásznon is megjelenik. Ott marad végig a színen.

16. jelenet

A vetítón megjelenik Szomory Dezső idősebb kori portréja.

Kilényi Irma leemeli a polcáról Juhász Gyula összes verseinek kötetét, majd újabb levél írásába kezd.

KILÉNYI IRMA „Kedves Szomory Dezső! Elküldöm önnek Juhász Gyula összes verseit. Most lettem kész a rengeteg korrektúrával, az első példányt a temetőbe viszem egy sírra, az árvácskák és katicabogarak közé. Ez a sír az én óvóhelyem... Nem is hiszi, milyen boldogság az ő emlékével élni. A Juhász-múzeum itt van körülöttem, képek, könyvek tömkelege, a fiókok tele kézirataival, Babits, Kosztolányi, József Attila s rengeteg barátja leveleivel, megzenésített szonettek kottaival. Úristen, míg mindezt megszereztem, milyen boldogság volt felkutatni, könyvtárakat bújni, Váradon, Szokolcán, Máramarosszigeten, agnoszkálni régi írásokat harminc évre visszamenőleg.

Ennek a nagy költőnek a halálvágya, a kétségbeesés volt a centrális témája. Alapított magának egy országot a melankólia jogán, s ennek az országnak a királya volt újabb gyötrelmes, örömtelen évig. Csak panasz, búcsúzás volt az élete, ha jönni látott, már sírt, zokogott, mikor a karácsonyfáját vittem a klinikára, csak szorongatta a kezem, sírt szüntelenül, intett a reménytelenség gesztusával, »már késő, minden késő«, ez volt a szava mindig, s meghalni, elmenni innen mielőbb...

Azt mondta egyik pesti ideg-orvosa, hogy valami óriási öröm, vagy megrázkódtató fájdalom »kirázza« a melankolikus betegeket

búskomorságukból – így mondta –, s akkor én, gondolhatja, mindent megpróbáltam, s amikor már örömet nem tudtam adni neki, felkínáltam az életemet, hogy odaadom érte örömet, ha ez elég fájdalom lenne a megváltáshoz. De hiába volt minden; nem tudtam ideláncolni a barátság és a szeretet erejével. Az ötödik öngyilkossága sikerült.”

Képcsere: a kivetítón megjelenik Magyar László könyvének borítója („Milyen volt szókesége?” Juhász Gyula remeteévei, Erdélyi Egyetemes Könyvtár).

Kilényi borítékba teszi előző levelét, s újabb papírt terít maga elé. Hangosan olvassa, amit ír.

KILÉNYI IRMA „Kedves Magyar Laci! Megkérem: hagyjon ki engem a Juhász Gyula remeteéveiről készülő írásából. Szeretném, ha még csak a háttérben sem állanék. Észrevehette, hogy a Kárász utcai vásárnap délutánokról semmi adatot nem küldtem, s ez tendenciózus volt. Nagyon ízléstelen és finomtalan dolog volna ezt *ma* megírni. Majd ha meghaltam, akkor csinálhatnak, amit akarnak, de *ma* ez igazán nem vallana jó ízlésre, hogy *én* informáljam Magát, mint író az én Juhász Gyulával való barátságom részleteiről. Különben is ez valami olyan dolog volt, amiről Szomory Dezső azt szokta mondani: ez olyan, hogy már nem is létezik. Nagyon kérem, térjen előlött napirendre, valahogy zavarná az egész műnek a hangulatát, sehogy sem illene bele egy elérhetetlen, nagy, ideális szerelem után (*ami az Anna-korszak volt*) egy ilyen motiválhatatlan, földöntúli barátság.”

Míg a bal oldali színpadrészen Kilényi Irma a gyászkeretes Juhász Gyula-portrét nézi szomorú ellágyultsággal, a jobb oldalon Jolán ugyanezt teszi, József Attila portréjával.

A két gyászoló kultuszápoló egyforma tartásban ül az előadás végéig.

Közben kívülről fölhangzik József Attila hangja, amint Emberiség című versének első szakaszát mondja.

JÓZSEF ATTILA

„Óh emberiség, kit törött anyám
szerven szaporított és nem értett!
Nem rettenek születni újra érted,
te két milliárd párosult magány!”

Ezt követően felhangzik a Buday Dénes által megzenésített Juhász-vers, a Testamentom („Szeretnék néha visszajönni még”), melynek képanyaga is megjelenhet a vetítövászonon.

URL: <http://www.youtube.com/watch?v=GjzgazsH7XM&feature=related>

A zeneszám végén a szín fokozatosan elsötétedik, míg a beállt csönd tapinthatóvá válik.

Ekkor Jolán és Kilényi elhagyják a színpadot.

Mire kigyulladnak a fények, csak a díszletek látszanak.

Kis kivárás után minden szereplő bejön és elfoglalja helyét saját korábbi helyén (Juhász Gyula a szobájában, Kilényi Irma a maga lakrészében, Jolán a szalonjában, Ignotus Pál a szerkesztőségi asztalnál). A köztes tér közepén József Attila és Szabó Lőrinc áll.

Mindnyájan meghajolnak – míg tart a taps –, aztán együtt távoznak a színről.

Vége

Költők, műzsák, íróársak (Juhász Gyula, Kilényi Irma, Szabó Lőrinc, József Attila, József Jolán, Ignóus Pál) a hősei Valachi Anna *Szépségkoldusok* című, felolvasó-színpadra szánt drámájának.

Köztudomású, hogy Juhász Gyula (1883–1937) írt fölfedezett előszót a 17 éves makói diák, József Attila (1905–1937) *Szépség koldusa* című, első verseskötetéhez. A dráma a közös évben elhunyt mester és tanítvány párhuzamos életstációján keresztül egy titkos szerelem mindennapjai-ra is fényt derít.

Kilényi Irma (1891–1944), Juhász Gyula önkéntes titkára, 1918 őszétől áldozatkészen segítette az önadminisztrációhoz nem értő, a hétköznapi élet ügyes-bajos dolgaiban járatlan költőt. Kevesen sejtették, hogy Juhász gyöngéd érzelmeket táplált „Kilényi, a kedves titkár” iránt, akihez verset is írt, de nem merte megvallani neki a szerelmét. A gyöngé idegzetű költő 1929 elejétől 1937 áprilisában bekövetkezett haláláig a budapesti és a szegedi idegklinikára ápolta volt: önként jelentkezett „az élőhalottak házába”, s többször kísérelt meg öngyilkosságot. „Titkára” hiába látogatta szorgalmasan, hogy tartsa benne a lelket, a kisebbségi érzéstől szenvedő beteg kilátástalannak ítélte meg a jövőjét, s legfeljebb ideig-óráig tudta összeszedni magát.

A szegedi Somogyi-könyvtár Kilényi-gyűjteményében őrzött, mindeddig ismeretlen levelek alapján íródott dráma megrendítően mutatja be azt a lelki leépülési folyamatot, amely a Juhász Gyula 54. születésnapját követő második estén, Irma látogatása után, „sikeres” öngyilkossággal ért véget.

Valachi Anna (1948): Déry Tibor-díjas író, irodalomtörténész, a József Attila Társaság egyik alapítója, 2008-tól társelnöke. A Szépirók Társaságának tagja; a *Művészet és pszichozsoklás* című előadás- és műhelybeszélgetés-sorozat szerkesztője és vezetője a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Részletesebben lásd: <http://irok.terasz.hu/valachi.anna/index.php?id=980>

Napkút Kiadó Kft.
1043 Budapest, Tavasz u. 4.
Telefon: (1) 225-3474
Mobil: (70) 617-8231
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
ISSN 1787-6877
ISBN 978 963 263 413 5